

Norsk for døve

10. klasse

.....

**TILLEGG SHEFTE TIL
LÆRERVEILEDNING**
for lærere som skal
undervise døve elever

KNYTTET TIL

Norsk i tiende

av

• Norunn Askeland • Cecilie Falck-Ytter
• Jon Hildrum • Bjørn E. Solheim

 ASCHEHOUG

© H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard) 2001
1. utgave / 1. opplag 2001

Det må ikke kopieres fra denne boka i strid med *åndsverkloven* eller i strid med avtaler om kopiering inngått med *Kopinor*, Interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.
Kopiering i strid med lov eller avtale kan føre til erstatningsansvar og inndragning, og kan straffes med bøter eller fengsel.

ISBN 82-03-30807-4

Tilleggsheftet er utarbeidet av Mette Løvås, Møller kompetansesenter, statlig spesialpedagogisk senter for hørselshemmede. Arbeidet er gjort på grunnlag av boka *Norsk i tiende*, med tilhørende lærerveiledning, av Norunn Askeland/Cecilie Falck-Ytter/ Jon Hildrum/Bjørn E. Solheim.

Heftet er utgitt med støtte fra Nasjonalt læremiddelsenter.

Satt med Times 12/15 pkt.
Papir: 100 g Carat Offset 100
Trykk: Digibok AS

Innhold

Forord	6
Litteraturhistorie 10. klasse	7
Cd-rom 10. klasse	8
Innledning	9
Opplæringsloven og forskrifter for grunnskolen	10
Den tospråklige og tokulturelle elev	10
Kommunikasjon ved hjelp av tale	11
Å lese bøker	12
Tema- og prosjektarbeid	12
Kapittel 1 Drama og film	14
Replikkene bærer dramaet, sidene 7–10	15
Dramaets oppbygning, sidene 15–17	15
Et eksempel på drama, sidene 18–20	15
Kort teaterhistorie, sidene 21–33	15
Film, sidene 34–40	16
Kapittel 2 Sidemålet	18
Kapittel 3 Når det muntlige teller ...	19
Kapittel 4 Sakprosa	22
Kort avishistorie, sidene 80–82	22
Godt avisstoff, sidene 84–86	23
Opplysninger eller meninger? side 86	23
Avissjangrene, sidene 87–99	24
Artikkelen, sidene 100–104	26
Essayet, sidene 105–107	26
Sakprosa med ulik stil, sidene 108–110	26
Journalistens arbeidsmetoder, sidene 111–113	27
Kapittel 5 Kommunikasjon i språk og bilder	28
Kultur i tegn og bilder, sidene 115–117	28
Kommunikasjon gjennom bilder, sidene 118–120	29
Kommunikasjon og makt, sidene 121–126	31
Massemedienes historie – i stikkordform, side 126	32

Kapittel 6 Litteratur- og språkhistorie fra 1870 til vår egen tid	35
Realisme og naturalisme (1870–1890), sidene 129–142	36
Nyromantikk (1890-årene), sidene 143–149	38
Nyrealisme (1905–1940)	38
Nye og farlige tanker, sidene 155–158	39
Nye toner i lyrikken, sidene 159–160	39
Modernisme (etter 1945), sidene 161–163	39
Prosaforfattere (1945–1965), sidene 164–167	39
Språkstrid, sidene 168–170	40
Opprør, engasjert diktning og postmodernisme (etter 1965), sidene 171–176	40
Andre temaer og forfattere i 1980- og 1990-årene, sidene 177–178	40
Utenlandsk litteratur, tekstsamlingen sidene 231–297	42
 Kapittel 7 Talemålet	 43
 Kapittel 8 Før punktum blir satt	 46
Språk- og litteraturhistorisk tidslinje, sidene 196–197	46
Sjangerlære i sammendrag, sidene 198–206	46
Godt språk, sidene 207–216	46
Når det skriftlige teller ..., sidene 217–225	50
 Kapittel 9 Grammatikk	 51
Aktiviteter for utforskning av grammatikk	52
 Kopioriginaler	 54
Kopioriginalene i dette heftet er merket med TH for å skille dem fra kopioriginalene til grunnboka/tekstheftet til <i>Norsk i tiende</i> .	
TH 1	Døv fisker tvinges på land
TH 1	Ved lunsjbordet: Sertifikat i klasse D 1 (minibuss)
TH 3	Førerkortsaken: Full forvirring?
TH 4	Diskriminering av nordlendinger
TH 5	«Tegn og tale», første utgave
TH 6	«Tegn og tale», siste utgave
TH 7	«Døves tidsskrift», første utgave
TH 8	Realisme og naturalisme
TH 9	Henrik Ibsen
TH 10	Alexander Kielland
TH 11	Jonas Lie
TH 12	Nyromantikk
TH 13	Knut Hamsun
TH 14	Hans E. Kinck
TH 15	Nyrealisme
TH 16	Oskar Braaten

- TH 17 Olav Duun
TH 18 Cora Sandel
TH 19 Nye toner i lyrikken
TH 20 Rolf Jacobsen
TH 21 Modernisme
TH 22 Tarjei Vesaas
TH 23 Johan Borgen
TH 24 Intervju med en hverdagshelt
TH 25 Angår det deg kanskje
TH 26 Bjørnstjerne Bjørnson
TH 27 Ravens og ugla
TH 28 Mumu
TH 29 Döv – javisst, leva i två världar
TH 30 Fortellingen om Lynn, døvfødt
TH 31 Nea begynner på skolen

Litteratur

Forord

Dette er et tilleggshefte til den ordinære lærerveiledningen til Aschehougs norskverk, Askeland m.fl.: *Norsk i tiende*, og er en del av en pakke som er knyttet til dette verket, med følgende produkter:

- *Norsk for døve*. Tilleggshefte til lærerveiledningen
- *Litteraturhistorie*. Video med epoker og forfattere fra 1870 til vår egen tid presentert på tegnspråk
- CD-rom med forklaringer på ord og uttrykk til et utvalg tekster fra tekstsamlingen
- *Tegnspråk som førstespråk i tiende*. Lærerveiledning
- *Tegnspråk som førstespråk i tiende*. Video

Litteraturhistorie 10. klasse

Video	Litteratur- og språkhistorie fra 1870 til vår egen tid
00:25	Realisme 1870-årene
01:35	Naturalisme 1880-årene
02:50	Spørsmål knyttet til realismen og naturalismen:
03:05	Henrik Ibsen (1828–1906)
06:10	Spørsmål knyttet til Henrik Ibsen:
06:20	Alexander Kielland (1849–1906)
09:35	Spørsmål knyttet til Alexander Kielland:
09:45	Jonas Lie (1833–1908)
12:20	Spørsmål knyttet til Jonas Lie:
12:30	Nyromantikk 1890-årene
13:45	Spørsmål knyttet til nyromantikken:
13:55	Knut Hamsun (1859–1952)
19:55	Spørsmål knyttet til Knut Hamsun:
20:05	Hans E. Kinck (1865–1926)
21:55	Spørsmål knyttet til Knut Hamsun:
22:05	Nyrealisme (1905 –1940)
25:15	Spørsmål knyttet til nyrealismen:
25:25	Oskar Braaten (1881–1939)
27:10	Spørsmål knyttet til Oskar Braaten:
27:20	Olav Duun (1876–1939)
30:20	Spørsmål knyttet til Olav Duun:
30:30	Cora Sandel (1880–1974)

34:40	Spørsmål knyttet til Cora Sandel:
34:50	Nye toner i lyrikken
36:10	Spørsmål knyttet til Nye toner i lyrikken:
36:20	Rolf Jacobsen (1907–1994)
37:30	Spørsmål Rolf Jacobsen:
37:40	Modernisme (etter 1945)
40:00	Spørsmål knyttet til modernismen.
40:10	Prosaforfattere (1945–1965)
40:35	Tarjei Vesaas (1897–1970)
42:50	Spørsmål knyttet til Tarjei Vesaas:
43:00	Johan Borgen (1902–1979)
44:40	Spørsmål knyttet til Johan Borgen:
44:50	Forfatterportrett Anne B. Ragde
48:15	Bilder av den amerikanske kunstneren Chuck Baird

Cd-rom 10. klasse

Forfatter	Tittel	Tekstsamlingen side
Henrik Ibsen	<i>Et dukkehjem</i>	16–19
Niels Chr. Geelmuyden	<i>Vett til helvete</i>	53–55
Alexander Kielland	<i>Karen</i>	79–83
Amalie Skram	<i>Madam Høiers leiefolk</i>	83–89
Hans E. Kinck	<i>Den nye kapellanen</i>	95–97
Oskar Braaten	<i>Heimreisa</i>	108–113
Sigrid Undset	<i>Kransen</i>	117–119
Alf Prøysen	<i>Marken</i>	145–148
Ingvar Ambjørnsen	<i>Lena</i>	203–207

Innledning

Dette er et tilleggshefte til lærerveiledningen i Aschehougs norskverk *Norsk i tiende*. Hftet er utarbeidet for lærere som underviser døve elever i 10. klasse i faget norsk for døve, og dekker de fleste punkter og grunntanker i læreplanen for dette faget.

Hftet har en *supplerende* funksjon i forhold til den opprinnelige lærerveiledningen. Her kommenteres det som står i den ordinære lærerveiledningen, og det finnes i tillegg forslag til hvordan man kan arbeide for å få fram det som er unikt for faget norsk for døve. Man finner i dette heftet henvisninger til videoen *Litteraturhistorie 10. klasse*. Denne videoen tar for seg hovedtrekk i litteraturhistorien, og utvalgte forfattere fra kapittel 6 i grunnboka blir presentert. Elevene vil på denne måten få kjennskap til litteraturhistorien på sitt førstespråk. Innholdet i denne videoen kan du lese mer om i kapittel 6.

Som du ser, er læremidlene for 10. klasse i fagene tegnspråk som førstespråk og norsk for døve organisert forskjellig fra tidligere klasser på ungdomstrinnet. Tidligere har det vært en felles lærerveiledning for fagene tegnspråk som førstespråk og norsk for døve. Nå er disse to fagene presentert gjennom hver sin lærerveiledning. Selv om de to fagene nå er fysisk skilt fra hverandre i disse heftene, er det fremdeles viktig at det er et nært samarbeid mellom dem som underviser i de to fagene, og at viktige emner tas opp parallelt. Kunnskapene elevene har i og om sitt førstespråk, skal brukes som en ressurs når elevene skal arbeide med norsk. Målet med undervisningen er at elevene skal bli funksjonelt tospråklige, det vil si at elevene skal oppnå så gode ferdigheter i begge språk at de kan bruke det språket som er mest hensiktsmessig i hver enkelt situasjon. Elevene skal også bli tokulturelle. I norskfaget i 10. klasse er litteraturhistorien en viktig del av dette området.

I dette heftet henvises det til *Tegnspråk som førstespråk i tiende. Lærerveiledning* der det er naturlig. I kapittel 1 i grunnboka blir emnet drama og film tatt opp. Noe av dette arbeidsstoffet blir behandlet i faget tegnspråk som førstespråk. En oversikt over dette stoffet finnes i lærerveiledningen til *Norsk i tiende* på side 9 under overskriften «Om progresjonen i kapitlet». Kapittel 3, «Når det muntlige teller ...», gjelder også emner som i hovedsak blir tatt opp i tegnspråkfaget. I tilknytning til dette kapitlet kommer vi med

tips om notatskriving, skriving av transparenter og disposisjon for å belyse skriftspråkets funksjon som hjelpemiddel i arbeidet med tegnspråktekster.

Opplæringsloven og forskrifter for grunnskolen

Målgruppa for dette heftet er lærere som underviser elever som kommer inn under opplæringsloven § 2–6.

Opplæringsloven sier:

«§2–6 Teiknspråkopplæring i grunnskolen

Elevar som har teiknspråk som førstespråk, har rett til grunnskoleopplæring i og på teiknspråk. Omfanget av opplæringa i tid og innhaldet i opplæringa skal fastsetjast i forskrifter etter § 2–2 og § 2–3 i denne lova (...).»

(Opplæringslova med forskrifter, august 1999)

Forskriftene til opplæringsloven sier:

«§ 1–1 Opplæringa i grunnskolen

(...) Elevar med teiknspråk som førstespråk etter opplæringslova § 2–6 skal i faga teiknspråk, engelsk, norsk og musikk ha opplæring i samsvar med læreplanane Teiknspråk som førstespråk, Engelsk for døve, Engelsk for djuping for døve, Norsk for døve og Drama og rytmikk for døve.»

(Opplæringslova med forskrifter. Forarbeid og kommentar, 1999)

Elever som kommer inn under § 2–6, skal altså følge L97 og læreplanen i faget norsk for døve.

Den tospråklige og tokulturelle elev

Opplæringen i norsk for døve tar utgangspunkt i at elevene har norsk tegnspråk (NTS) som førstespråk, og at de har varierende auditiv erfaring med det talte språk. Målet med undervisningen er at elevene skal bli funksjonelt tospråklige. Det vil si at tegnspråk fyller de behov den døve har for muntlig kommunikasjon, mens norsk fyller de behov som gjelder skriftlig kommunikasjon. Det er viktig å se på døves norskferdigheter som et mellomspråk. Det vil si at det er et språk under stadig utvikling. Det er også viktig å være klar over at mange av de feil døve gjør når de skal skrive norsk, kommer av at deres to språk, norsk og tegnspråk, er forskjellige. Det gjelder da å dra nytte av de kunnskaper man har i og om sitt førstespråk, for å forstå oppbygningen av norsk. Den daglige norskundervisningen må da knyttes til elevenes førstespråk der det er nødvendig og naturlig. Det bør også være et nært samarbeid mellom dem som gjennomfører den daglige undervisningen i disse to språkene.

Døve elever vil være tokulturelle. Mye av det som særpreger døvekulturen, blir tatt opp i tegnspråkfaget. I faget norsk for døve vil elevene møte blant an-

net bilder av den døve kunstneren Chuch Baird, artikler fra *Døves Tidsskrift*, stoff om massemedienes utvikling i forhold til døve og litteratur skrevet av døve eller som handler om døve/hørselshemmede. Døve skal også ha kjennskap til den norske kulturen. Dette innebærer blant annet at de må få kjennskap til samme forfattere og tekster som hørende elever. På tidligere klassetrinn har noen av tekstene i tekstsamlingen blitt presentert på tegnspråk i form av oversettelser eller gjenfortellinger. Det blir ikke gjort i 10. klasse. Man forutsetter at elevene har nådd et lesenivå som gjør at de kan lese tekstene på egen hånd.

Videoen *Litteraturhistorie 10. klasse* konsentrerer seg om kapittel 6, «Litteratur- og språkhistorie fra 1870 til vår egen tid». Her er ulike epoker i litteraturhistorien og noen forfattere presentert på tegnspråk. Det er gjort for at kunnskap om norske forfattere skal være tilgjengelig på elevenes førstespråk, for å øke elevenes forståelse for tekstene som skal leses, og som inspirasjonskilde til videre arbeid. Bakerst i dette heftet finnes tekster som kan kopieres og deles ut til elevene. Det er utdrag av tekster som er skrevet av døve forfattere, eller som handler om døve/hørselshemmede. Flere tips til litteratur finnes til slutt i omtalen av kapittel 6, «Litteratur- og språkhistorie fra 1870 til vår egen tid». Se side 40 ff.

Kommunikasjon ved hjelp av tale

L97 sier:

«I opplæringen skal elevene

- lære noe om språk i ulike ungdomskulturer og hvordan f.eks. rytme, stemmestyrke og prosodi kan bidra til at språklig innhold for øvrig kan få forskjellig betydning
- arbeide med å nå fram til forståelig tale med tilnærmet riktig stemmestyrke og tonehøyde med en god, komprimert stemme»

Det er punkter i læreplanen det må arbeides med gjennom hele grunnskolen, og som må tas opp der det er naturlig i den daglige undervisningen. Den tekniske delen av treningen kan utføres i enetimer med taletrener og elev. Det arbeidet elevene har gjort i forhold til taletrening tidligere i grunnskolen, må selvsagt videreføres. Det er ønskelig at elevene får utviklet en best mulig taleferdighet, men arbeidet må ikke ta så lang tid og så mye krefter at det går på bekostning av overordnede mål for faget (L97: «Norsk for døve», «Arbeidsmåter i faget»). I dette arbeidet må elevenes nysgjerrighet overfor dialekter og språklige varianter som f.eks. slang utnyttes.

Det må i undervisningen i kommunikasjon ved hjelp av tale tas hensyn til individuelle forutsetninger. Enkelte elever har kanskje mer enn nok med å lære å snakke forståelig, mens andre kan ha utbytte av å lytte til sang, musikk og tale, bli kjent med dialekter m.m. og selv uttrykke seg på samme

.....

måte (L97: «Norsk for døve», «Arbeidsmåter i faget»). Det henvises her til kapittel 7 i grunnboka og dette heftet, hvor noe av dette blir tatt opp.

Å lese bøker

Den beste måten å bli en god leser på, er å lese. Dette er et arbeid som må prioriteres og settes av tid til. Utfordringen blir å finne mange innfallsvinkler til lesearbeidet for å skape nysgjerrighet og dermed leselyst hos elevene. Bruk av videoen *Litteraturhistorie 10. klasse* kan være en måte å vekke interesse for dette arbeidet, men det er også viktig at både læreren og elevene motiverer og inspirerer hverandre. Det oppfordres til å invitere til forfatterbesøk. På videoen *Litteraturhistorie 10. klasse* finnes et intervju med forfatteren Anne B. Ragde som kan brukes som inspirasjon i dette arbeidet.

På side 41 under overskriften «Hørselshemmede i norsk litteratur» kommer en oversikt over et lite utvalg skjønnlitteratur som handler om hørselshemmede, eller som er skrevet av hørselshemmede. Det er viktig for døve elever å få lese litteratur de kan identifisere seg med. Tordis Ørjaseter, som har forsket på funksjonshemmede i barnelitteraturen, mener at hvis man aldri leser om noen lik seg selv, blir det en bekreftelse på at man ikke er bra nok og ikke hører til (Falsen, L. og Lindeberg, T. B.: *Hørselshemmede i norsk litteratur*, semesteroppgave, 2000).

I tillegg til gjennom å lese bøker kan elevene bli kjent med ulike forfattere og deres verker gjennom ulike andre medier, f.eks. video, film og Internett. Informasjon om flere forfattere og bokanmeldelser finnes på Internett, og det er ofte oppgitt internettadresser til forfatterne, slik at elevene kan prøve å komme i direkte kontakt med dem. Det anbefales også å holde seg oppdatert når det gjelder film. Mange romaner og noveller er allerede filmatisert, og flere blir det etter hvert. Det finnes få norske filmer med norsk tale som per dags dato er tekstet. Dette er et område under stadig utvikling, så det anbefales at den enkelte holder seg oppdatert på området. Filmer på DVD åpner også etter hvert muligheten for teksting.

Tema- og prosjektarbeid

Minst 20 % av det samlede årstimetallet skal brukes til tema- og prosjektarbeid. Fagplanen i norsk for døve nevner spesielt: «(...) samarbeide om å lage prosjektplaner, føre dagbok under prosjektarbeid og skrive en vurdering av arbeidsgang, produkt og læringsutbytte (...)» I et prosjektarbeid vil det være naturlig at tegnspråk og norsk blir brukt om hverandre som arbeidsspråk. Kunnskapsinnhenting vil av og til skje muntlig (tegnspråk, eventuelt gjennom tolk), eller det skjer skriftlig (norsk). Når arbeidet skal presenteres, kan det gjøres på flere måter: muntlig framstilling,

.....

diagrammer, tegninger, skriftlige rapporter o.l. Det er altså både når det gjelder innhenting av opplysninger og i framstillingen snakk om å bruke både tegnspråk og norsk. De to språkene utfyller hverandre.

Det er i lærerveiledningen under overskriften «Tid for større oppgaver» og i dette tilleggsheftet forslag til oppgaver elevene kan fordype seg i. Det er ikke mulig å fordype seg i alle disse oppgavene, og det blir da opp til læreren og elevene å velge oppgaver som gir størst mulig utbytte for den enkelte elev og for klassen/trinnet samlet.

På skoler med få elever i hver klasse kan det være en idé å arbeide med tema- og prosjektarbeid på tvers av klasser og trinn.

Kapittel 1

Drama og film

Kapitlet er nær knyttet til følgende hovedmomenter i læreplanen i faget norsk for døve:

- arbeide med dramatiske sjangrer, virkemidler i dramatisk tekst og på teater og få noe kjennskap til teaterhistorie, vurdere virkemidler i film, fortellermåte, samspill mellom bilde, tale og lyd, og sammenligne bok og film
- (...) arbeide faglig med dramatiske tekster av Henrik Ibsen (...)
- få erfaring med å utarbeide kriterier for vurdering av tema- eller prosjektarbeid

Tegnspråk og norsk

I norskfaget skal elevene arbeide med skriftlige dramatiske fortellinger. Tekster finnes både i grunnboka og i tekstsamlingen. Elevene skal arbeide med dramaets oppbygning og lære ord og uttrykk i forbindelse med dette. Henrik Ibsen og *Et dukkehjem* er kort presentert på videoen *Litteraturhistorie 10. klasse*. Senere i dette kapitlet finnes en kort presentasjon av Det Norske Tegnspråkteater og henvisning til to «Tegnsatt»-innslag som presenterer teateret. Veiledning for læreplanverket for den 10-årige grunnskolen (L97) i norsk for døve kan også brukes for å få flere tips om hvordan dette emnet kan behandles.

I tegnspråkfaget skal elevene oppleve tegnspråkteater, eventuelt via video-opptak, og selv spille teater. Det kan da være aktuelt å arbeide med disse dramaene i skriftlig form i forbindelse med dette. Det arbeides også med bevisstgjøring av sosiolekte og sjargong, og man tar for seg ulike ungdomskulturer, og dette settes i videre sammenheng med den muntlige fortellingens rolle og stilarter i vår egen døvekultur og andre døvekulturer. Tegnspråkfaget tar for seg dramaet *Gengangere* av Henrik Ibsen, som ble satt opp av Det Norske Tegnspråkteater høsten 2000. Det finnes oppgaver i forbindelse med dette i lærerveiledningen i tegnspråk for 10. klasse.

Når det gjelder film, arbeides det i norskfaget med å sammenligne bok og film, mens det i tegnspråkfaget arbeides med filmatiske virkemidler og innholdet i film.

Disse tre emnene blir behandlet i tegnspråkfaget: «Drama er mer enn replikkunst», side 11, «Hva er film», side 34, og «Filmens virkemidler», side 37.

Replikkene bærer dramaet, sidene 7–10

Elevene bruker teksten i grunnboka og arbeider med oppgavene på sidene 9–10. Tekster fra tekstsamlingen er også aktuelle her.

Til oppgavene sidene 9–10

- Oppgavene 1–4:   Elevene gjør oppgavene som beskrevet.
Oppgavene 5–6 :   Emnene behandles i tegnspråkfaget.
Oppgave 7:   Oppgaven gjøres skriftlig som beskrevet.

Kopioriginal 1 / 2 kan brukes her.

Dramaets oppbygning, sidene 15–17

Emnet gjennomføres som beskrevet i grunnboka, og oppgavene på side 17 gjøres som beskrevet.

Et eksempel på drama, sidene 18–20

Elevene kan følge forslagene til arbeidsmetoder i lærerveiledningen side 11. Elevene leser dramaet *Tausheten*. Andre dramaer fra tekstsamlingen kan også brukes her.

Døves Video A/S har per i dag utgitt følgende opptak av teaterforestillinger:
Den spanske flue av Arnold & Bach, spilt av Oslo Døveteater
Bjørnen av Anton Tsjekhov (1888), spilt av TeaterOrma

Til oppgavene side 20

Oppgavene 1–3:   Elevene gjør oppgavene som beskrevet.

Kort teaterhistorie, sidene 21–33

På videoen *Litteraturhistorie 10. klasse* finnes en presentasjon av Henrik Ibsen og noen av hans verk.

Det Norske Tegnspråkteater satte høsten 2000 opp *Gengangere* av Henrik Ibsen. Oppsetningen er filmet, slik at elevene kan se dette stykket på video om det er ønskelig.

Videoen *Rytmen 10. klasse* utgitt av Møller kompetansesenter viser klipp fra *Romeo og Julie* som ballett.

Det Norske Tegnspråkteater

I 1999 ble Det Norske Tegnspråkteater etablert som et treårig prøveprosjekt. Det er seks faste skuespillere som to ganger årlig skal sette opp teaterstykker på tegnspråk. Det Norske Tegnspråkteater legger vekt på at teateret skal være på døves premisser: på tegnspråk og med spesielt tilpasset scenografi, instruksjon og lyssetting.

«Tegnsatt» har laget to innslag om Det Norske Tegnspråkteater, henholdsvis den 6. og 13. mars 2000. Disse to innslagene kan være fine å bruke i arbeidet med teater for å få innblikk i arbeidet som ligger bak et teaterstykke, og livet rundt teateret.

Ekstraoppgaver til «Kort teaterhistorie»

Elevene kan undersøke om det er noen dramaer som for tiden spilles av tegnspråklige teatergrupper rundt om i landet. Ved Døves kulturdager hender det at ulike teaterstykker blir satt opp. Om klassen har anledning, bør elevene delta på dette arrangementet. Deltakelse ved et lokalt teater med tolk er også en mulighet. Elevene kan også undersøke om det er teaterstykker som er blitt spilt tidligere, og som er blitt filmet og eventuelt utgitt ved f.eks. Døves video eller Møller kompetansesenter. Det oppfordres her til samarbeid med tegnspråkfaget, som også inkluderer dette emnet.

Kopioriginal 3 / 4 kan brukes her.

Film, sidene 34–40

Virkemidler i film er lagt til tegnspråkfaget, og man kan eventuelt samarbeide med dette faget om det er et ønske å ta dette opp i norsktimene. Se for øvrig *Veiledning – L97. Norsk for døve* for flere tips om hvordan dere kan arbeide med dette emnet.

Elevene skal lese en bok og sammenligne bok og film. Gi elevene nødvendig veiledning i valg av film, og pass på at de velger en film som er teksten.

Se på hvordan spenningskurven i boka er i forhold til spenningskurven i filmen. Hvilke virkemidler brukes i henholdsvis filmen og boka. Om elevene har lest boka, kan man på forhånd diskutere hvordan man tror tid, sted og personer blir framstilt, hvilke hendinger som må med i filmen, og hvordan tanker og følelser kan gjøres om til handlinger. Etterpå kan man diskutere om filmen stemte med forventningene.

.....

Til oppgavene side 40

Dette emnet blir omtalt i tegnspråkfaget.

Tid for større oppgaver, side 41

Lag et drama

Elevene kan arbeide med denne oppgaven som beskrevet i grunnboka. Arbeid tverrfaglig og trekk blant annet inn tegnspråkfaget. Fagene drama og rytmikk og kunst og håndverk er andre aktuelle fag å trekke inn i et slikt arbeid.

Forslag til tema- og prosjektarbeid

Arbeid med teater. Finn ut om den lokale døveforeningen har egen teatergruppe. Undersøk om de eventuelt setter opp forestillinger det går an å se. Det kan avlegges et besøk i teatergruppa, hvor elevene kan intervjuer de som er med, og observere hvordan de arbeider. Resultatet av dette arbeidet kan legges fram som en rapport e.l.

Kopioriginaler

Følgende kopioriginaler er aktuelle å bruke:

- 3 / 4: Teaterhistorie
- 5 / 6: Hva husker du om drama og film?
- 9 / 10: Analyser en film
- 11 / 12: Virkemidler i filmen

Temaene i **kopioriginalene 7–12** blir behandlet i tegnspråkfaget.

Kapittel 2

Sidemålet

Det henvises her til L97, norsk for døve for 8. klassetrinn, hvor det står:
«Elever som har forutsetning for det, kan, etter eget valg, forsøke å bruke sidemål som arbeidsspråk.» For 9. klassetrinn står det: *«I opplæringen skal elevene, hvis de har valgt å skrive på sidemål, arbeide med formverket i sidemålet.»*

Dette betyr at undervisningen i 10. klasse må ta utgangspunkt i de valg og den opplæring som er gitt tidligere. Men elevene kan også få undervisning i sidemålet etter læreplanen for faget norsk i L97 dersom de ønsker det og har forutsetning for å følge en slik undervisning uten at det går på bekostning av andre opplæringsmål.

Det vil i undervisningen i dette emnet være behov for individuell tilrettelegging.

Kopioriginalene 13–20 brukes som de er når elevene arbeider med kapitlet.

Kapittel 3

Når det muntlige teller ...

Kapitlet om muntlig fortelling blir ivaretatt i tegnspråkfaget og blir behandlet i *Tegnspråk 10. klasse. Lærerveiledning*. Det som blir tatt opp her, er tips til strategier som kan brukes når norsk er et redskapsfag, dvs. når elevene skal lage muntlige fortellinger eller legge fram fagstoff muntlig. Forslagene er hentet fra heftet *Lær å lære* av Carol M. Santa, til norsk ved Liv Engen (Prosjekt CRISS: Creating Independence through Student-owned Strategies). Denne boka anbefales for å få flere tips til hvordan det kan arbeides med strategiinnlæring i klasserommet.

De utvalgte strategiene er presentert med tanke på at elevene skal lære å skrive funksjonelle notater i forbindelse med framføring av tegnspråktekster og skriving av lysark. Strategiene vil også være til hjelp ved lesing av fagtekster, eller fungere som et hjelpemiddel til å strukturere stoffet når elevene skal skrive tekster. Elever som systematisk har arbeidet med strategiinnlæring tidligere, har sikkert jobbet med noe av dette tidligere.

Styrkenotater

Styrkenotater er en strategi elevene kan bruke som et organiseringsredskap når de leser, skriver, studerer eller lager tekster på tegnspråk. Teknikken har likhetstrekk med å skrive disposisjon, men har vist seg å være mye lettere for elevene å bruke.

Stoffet deles inn i ulike styrker. Hovedideen kalles styrke 1. Detaljer får styrke 2 eller 3.

Start innlæringen av strategien med å gi elevene en hovedidé (styrke 1), som de skal finne en styrke 2-idé til.

Eksempel:

Styrke 1: Dyr

Styrke 2: Hund

Styrke 2: Katt

Styrke 2: Hest

Når elevene har forstått dette, kan du gå videre og la elevene finne styrke

3-ideer. Start med å velge en styrke 2-idé, og be elevene finne styrke 3-ideer til den.

Eksempel:

Styrke 1: Dyr

Styrke 2: Hund

Styrke 3: Puddel

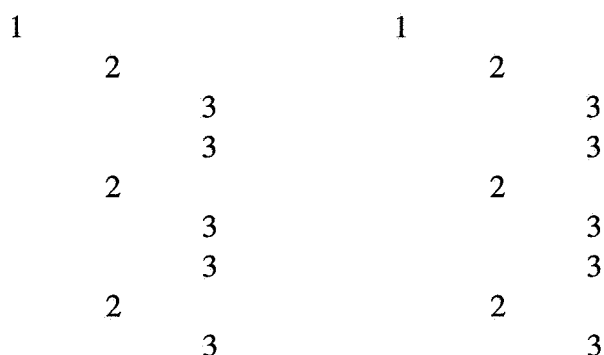
Styrke 3: Labrador

Styrke 3: Riesenschnauzer

Øv på å finne styrke 2- og styrke 3-ideer ut fra en hovedidé. Skriv på tavla etter hvert som elevene kommer med forslag.

Støtte og videreføring:

1 Skriv opp styrkestrukturen på tavla to ganger, f.eks.:

Gi elevene styrke 1-ord, f.eks. «fjernsynsprogram» og «filmer». Del klassen inn i grupper og la dem springe opp til tavla for å fylle inn ord, ovenfra og nedover. La elevene kontrollere vinnerlaget.

2 Finn flere emner og skriv ord med styrke 1, 2 og 3 på egne kort. Bland dem, og gi dem til elevene. La elevene skifte plass, slik at de kan sortere seg, først i kategorier og så i tallstrukturer innenfor hver kategori. Styrke 1-personene kan stå, styrke 2-personene kan stå på kne, og styrke 3-personene kan sitte, slik at de til sammen danner en pyramide. Antall elever i klassen vil begrense omfanget av oppgaven.

3 Bruk denne styrkestrukturen til å hjelpe elevene til å skrive avsnitt og tekster og til å strukturere innholdet i tegnspråktekster. Begynn med enkle strukturer og utvid etter hvert. Disse strukturerte avsnittene er bare et mellomsteg til en friere skriving og tekstproduksjon.

Prinsippene i denne strategien kan overføres til teknikker når elevene skal skrive lysark. På et lysark vil det stå hovedideer og styrke 2- og 3-ideer, mens det vil være den eleven som legger fram stoffet, som har som oppgave å utdype disse ideene.

Når elevene for eksempel skal ta notater fra et foredrag eller i klasseromsundervisningen, er det viktig å huske på at døve elever kan ha vanskelig for

Kapittel 4

Sakprosa

Kapitlet er nær knyttet til følgende hovedmomenter i læreplanen for faget norsk for døve:

- skrive informative og argumenterende tekster, få noe erfaring med å skrive f.eks. søknad, formelle brev eller i andre sjangrer de har bruk for, samarbeide om å lage prosjektplaner, føre dagbok under prosjektarbeid og skrive en vurdering av arbeidsgang, produkt og læringsutbytte og samarbeide om veiledningsarbeid på aldersblandede skrive dager
- bli kjent med et utvalg norske aviser, arbeide med noen avissjangrer, studere ulike tekster i noen aviser over et visst tidsrom og lage avis, gjerne med en bestemt profil
- undersøke noen språklige stilarter
- studere språk, sjanger, vinkling, stoffutvalg og presentasjonsform i norske aviser
- få erfaring med å utarbeide kriterier for vurdering av tema- eller prosjektarbeid

Kort avishistorie, sidene 80–82

Her kan elevene følge det som står i grunnboka og lærerveiledningen. I tillegg til dette kan man ta opp historien til norske og utenlandske blader, tidsskrifter eller aviser utgitt av døve eller med døve som målgruppe.

Undersøkelses- og undrespørsmål i tillegg til lærerveiledningen side 35:

Hvilke aviser, tidsskrifter eller blader vet elevene om?

Hvilken målgruppe har disse avisene/tidsskriftene?

Når ble det første tidsskriftet for døve utgitt?

Utgis det medlemsblad for ungdomsklubben eller døveforeningen på stedet?

Til oppgavene side 83

Her kan man trekke inn lokale aviser fra elevenes hjemsted. Ta hensyn til at elevene kan ha ulik geografisk tilhørighet.

.....

Godt avisstoff, sidene 84–86

Elevene følger grunnboka og lærerveiledningen.

Til oppgavene side 85

Elevene gjør oppgavene som beskrevet.

Oppgave 2: Her kan elevene også ta med aviser fra hjemstedet.

Opplysninger eller meninger? side 86

Elevene følger det som står i grunnboka og lærerveiledningen. I tillegg til dette kan tekstene på kopioriginalene TH 1, 2, 3 og 4 brukes. Nedenfor finnes det forslag til arbeidsmetoder for de fire tekstene. Det oppfordres også til å bruke dagsaktuelle avisartikler og reportasjer.

Kopioriginal TH 1:

Dette er en reportasje som stod i VG våren 1999. Denne saken ble også fulgt opp av andre aviser, som *Nordlys* og tidsskriftene *Fiskaren* og *Døves Tidsskrift*. I tillegg til at elevene arbeider med denne reportasjen som beskrevet i grunnboka og lærerveiledningen, kan de også prøve å finne artikler i andre aviser/tidsskrifter som omhandler samme sak, og se på hvordan saken blir framstilt i de ulike organene. Se på bildebruk i reportasjen og på hvordan ingressen fungerer. Dagsaktuelle saker kan erstatte eller supplere denne kopioriginalen.

Kopioriginalene TH 2 og 3:

Kopioriginal 2 er en meningsytring og kopioriginal 3 en artikkel som omhandler samme sak. De ble begge trykt i samme nummer av *Døves Tidsskrift* i mars 2000. Tekstene har også samme forfatter (IR).

«Ved lunsjbordet: Sertifikat i klasse D 1 (minibuss)» (kopioriginal TH 2)

Følgende problemstillinger kan diskuteres:

Hvilken virkning har det at denne meningsytringen er skrevet som en samtale?

Tror dere denne samtalen har funnet sted, eller er den oppdiktet?

Se på argumentene i innlegget og diskuter saklighet og usaklighet.

Hvilket syn på døve kommer det fram at myndighetene har?

Se på hvordan innlegget knytter temaet opp mot andre «kampsaker».

Vurder dette innlegget mot artikkelen «Førerkortsaken: Full forvirring?» (kopioriginal TH 3).

Forslag til diskusjonstemaer:

De ulike måtene å omtale samme sak på.

Hvordan artikkelen er oppbygd, blant annet hvilken funksjon framhevingene og understrekningene har.

Artikkelen har samme forfatter som meningsytringen (IR). Hva forteller dette?

Hvorfor synes elevene innleggene er så forskjellige?

Kopioriginal TH 4:

I meningsytringen «Diskriminering av nordlendinger» kan følgende være temaer for diskusjon:

Måten å argumentere på.

Det kan her se ut som om det er et problem som er oppstått innad i døve-miljøet, samtidig som det er en holdning fra majoritetssamfunnet som kommer fram. Diskuter innhold og problemstilling i artikkelen. Blir ytringsfriheten ivaretatt? Hvordan hadde det vært om denne meningsytringen fikk svar gjennom et innlegg fra en sørlending som hevder at nordlendinger er mindre intelligente enn sørlendinger?

Avissjangrene, sidene 87–99

Elevene arbeider med stoffet som beskrevet i grunnboka og lærerveiledningen. Erstatt eller suppler gjerne tekstene med dagsaktuelle saker elevene interesserer seg for. Internettutgavene av avisene kan også brukes til dette arbeidet.

Som supplement til de oppgavene som finnes i grunnboka, eller som forberedelse til disse oppgavene, er det her hentet noen arbeidsmåter fra boka *Variasjon i språkundervisning – en idébok* av Ulf Levihn. Det er gjort tilpasninger slik at oppgavene bedre passer døve elever.

Hva inneholder en avis?

Hensikten med oppgaven er at elevene skal orientere seg i en avis og lære seg avisuttrykk.

1 Hva kan man finne i en avis? Smågruppene lager en liste over alle ordene de kan som har med aviser å gjøre.

2 Lag en felles liste over det som finnes i avisen. Elevene kan hjelpe hverandre med å finne norske ord på utenlandske ord og uttrykk. Eksempler: forsiden, overskrift, artikkel, spalte, reklame, værmelding, anmeldelse, innenriksnyheter, utenriks, idrett, leder, tegneserier, underholdning osv.

3 Del ut aviser, én til hver gruppe. Hver gruppe blar gjennom avisen og forsøker å finne eksempler på alt som står på lista. Utvid lista med nye eksempler som dukker opp (f.eks. kryssord, sladder, økonomi, børsnoterings).

Kommentar: Denne øvelsen kan følges opp med den neste.

.....

Vi studerer aviser

Hensikten med oppgaven er å lære seg å kjenne en avis, å kunne orientere seg og få inntrykk av forskjellige aviser.

- 1 Bruk aviser fra elevenes hjemsted, én til hver av smågruppene. Disse avisene kan være fra samme dag eller fra forskjellige dager.
- 2 Del ut avisene. Oppgaven er at hver gruppe skal få et generelt overblikk over avisen, på 10–15 minutter. Elevene skal ikke begynne å lese avisene på dette tidspunktet. Finn ut avisens navn, type (riks-/lokalavis, morgen-/kveldsavis osv.), dato, pris, antall sider, format, innhold, balanse mellom innenriks- og utenriksnyheter, seriøse artikler og sladder, bilder, reklame og småannonser, idrett, kultur osv. Hvem tror dere leser denne avisen?
- 3 Etterpå forteller hver gruppe om sin avis til hele klassen.
- 4 Sammenlign gjerne de ulike avisene med hverandre. Diskuter forskjellene.

Lederartikkelen (lederen)

Bruk gjerne lederartikler fra *Døves Tidsskrift* i tillegg til eksemplene i grunnboka.

I tillegg kan følgende arbeidsmetode brukes for at elevene skal kunne få øvelse i å skrive brev til en avis:

Brev til redaktøren

- 1 Spør elevene om hva slags brev man pleier å finne i leserbrevspaltene. Se etter i en avis hvis det trengs. Lag en liste over ulike typer (f.eks. klager, meningsyttringer, forslag, svar på noe man har lest i tidligere utgaver av avisen).
- 2 Be elevene tenke etter om de har opplevd en situasjon da de virkelig hadde lyst til å skrive et leserbrev, men aldri gjorde det.
- 3 Det dannes smågrupper. Pass på at det i hver gruppe er minst én som kan svare positivt på punkt 2.
- 4 De elevene som vil skrive et leserbrev, forteller nå for de andre i gruppa hva slags situasjon det dreide seg om, og hvorfor de vil skrive. Gruppa bestemmer seg i fellesskap for hva slags brev de vil skrive.
- 5 Når brevene er ferdige, kan de andre gruppene lese dem, og de kan henges på veggen.

Kommentarer: Hvis elevene har vanskelig for å finne på egne situasjoner, kan de lese i en avis og reagere på noe de leser der.

Artikkelen, sidene 100–104

Elevene arbeider med emnet som beskrevet i grunnboka og lærerveiledningen.

I tillegg kan de arbeide etter følgende arbeidsmetode:

Å forstå en artikkel

Hensikten med oppgaven er å samarbeide om en oppgave i leseforståelse for å kunne oppfatte selv relativt vanskelige avisartikler.

- 1 Kopier en nyhetsartikkel fra en dagsavis, og del ut et eksemplar til hver elev.
- 2 Be elevene lese gjennom artikkelen og streke under det de ikke forstår.
- 3 To og to elever hjelper hverandre med det som er vanskelig i teksten.
- 4 Det dannes så større grupper (ta hensyn til størrelsen på klassen) for å forsøke å løse eventuelle problemer som gjenstår.
- 5 Avslutt øvelsen i hele klassen ved å ta opp problemer og vanskelige punkter, samt for å lage en oppsummering, reflektere, videreutvikle og avrunde.

Kommentar: Dette er en god øvelse for å utvikle selvtillit og elevsamarbeid. Lærerens rolle er å sette i gang øvelsen, samt avslutte og lede den siste fasen. Under punktene 2–4 spiller læreren hovedsakelig en iakttakende og støttende rolle.

Forslagene er hentet fra boka *Variasjon i språkundervisning – en idébok* av Ulf Levihn. I denne boka finnes det flere eksempler på hvordan det kan arbeides med aviser og massemedier.

Essayet, sidene 105–107

Elevene arbeider med emnet som beskrevet i grunnboka og lærerveiledningen.

Sakprosa med ulik stil, sidene 108–110

Elevene arbeider med emnet som beskrevet i grunnboka og lærerveiledningen.

.....

Journalistens arbeidsmetoder, sidene 111–113

Elevene arbeider med emnet som beskrevet i grunnboka og lærerveiledningen.

Tid for større oppgaver, side 113

1 Lag gruppeavis

2 Undersøk i norske aviser

Elevene arbeider med oppgavene som beskrevet i grunnboka og lærerveiledningen.

3 Lokalavisens eller regionalavisens historie

Her kan elevene arbeide med *Døves Tidsskrift*, eventuelt med medlemsbladet for den lokale døveforeningen/ungdomsklubben om det er ønskelig.

Kopioriginalene 27–42 brukes som de er.

Kapittel 5

Kommunikasjon i språk og bilder

Kapitlet er nær knyttet til følgende hovedmomenter i læreplanen for faget norsk for døve:

- lese og vurdere tekst og bilde i ulike typer propaganda, studere kunstbilder og skrive tekster om dem
- utforske tidligere tiders og andre kulturers skrift, blant annet runer, latinsk og gotisk skrift, og arbeide med skriftprøver

Litteraturtips til læreren i forbindelse med dette kapitlet

Terum, Ingrid: *Metodehefte i bildeanalyse og bildekommunikasjon*. Høgskolen i Bergen. 1995.

Kultur i tegn og bilder, sidene 115–117

Kommentarer til «Utfyllende informasjon for læreren», lærerveiledningen side 43:

Dette avsnittet i lærerveiledningen tar utgangspunkt i undervisning av hørende elever. Det som står her, får en annen vinkling dersom man utvider kommunikasjon mellom mennesker til også å foregå ved hjelp av et visuelt språk som tegnspråk. Forskere i nyere tid har avvist teorier om at skriving og lesing er uløselig knyttet til tale. Når døve elever skal lese, må de ikke nødvendigvis gå veien om den fonologiske avkodingen. De kan i stedet gå veien om en artikulorisk avkoding. Når de har avkodet ordet enten ortografisk eller artikulorisk (eller på annen måte), er det avgjørende at de kan hente ordet fra det indre mentale leksikon (IML). I IML kan ordet og bokstavene være lagret på ulike måter, og lyden er ikke avgjørende.

Alfabetiskrift og lydskrift

Her kan arbeid med ulike tegnskriftsystemer, som var et emne i tegnspråkfaget i 7. klasse, kobles inn.

Motivasjonsoppgave 1

Denne oppgaven kan gjøres med skriftspråket som utgangspunkt. Elevene skal komme fram til det norske ordet.

Motivasjonsoppgave 2

Oppgaven gjøres som beskrevet i lærerveiledningen.

Til oppgavene side 117

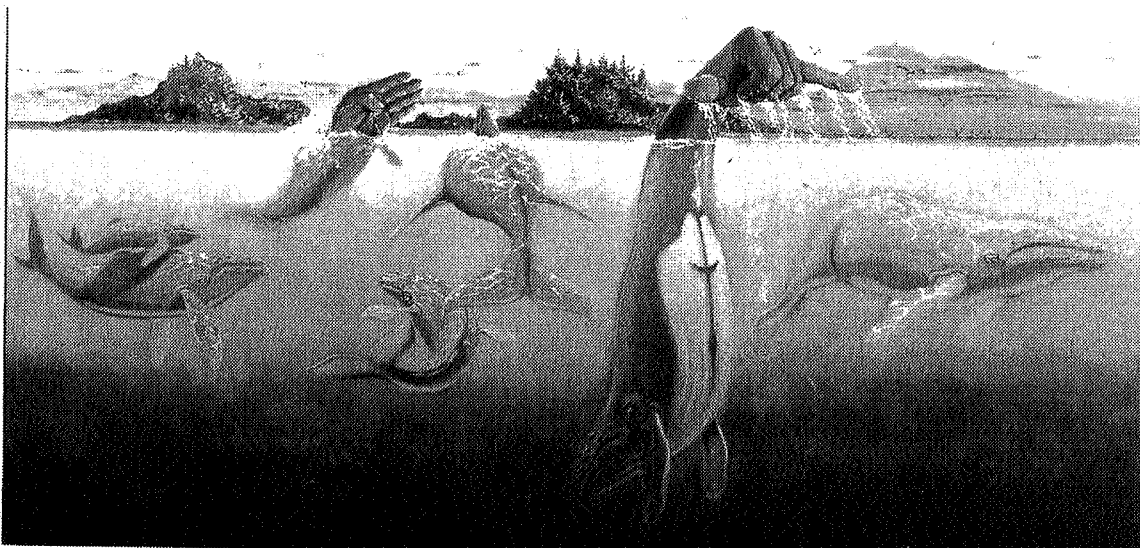
Oppgavene kan gjøres som beskrevet i elevboka og lærerveiledningen. I tillegg kan man trekke inn ulike tegnskriftsystemer.

Kommunikasjon gjennom bilder, sidene 118–120

Elevene arbeider med emnet og oppgavene på side 120 som beskrevet i grunnboka og lærerveiledningen.

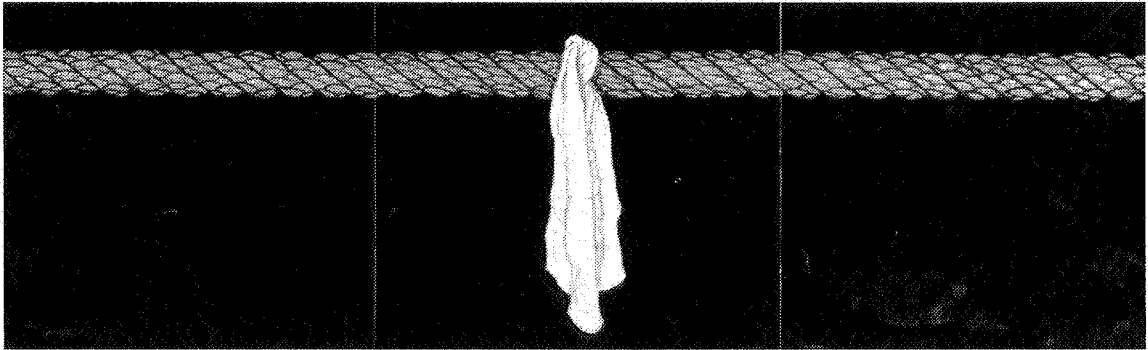
På videoen *Litteraturhistorie 10. klasse* 48:15 finnes tre bilder av den døve amerikanske kunstneren Chuch Baird. Man kan finne stoff om hvordan bildene kan tolkes, i boka *Chuck Baird, 35 plates*, Dawn Sign Press, San Diego (1993). Boka kan kjøpes på nettadressen <http://www.forestbooks.com/>. Det anbefales å kjøpe boka, slik at elevene kan studere bildene i trykt utgave.

Se på disse bildene og snakk om budskapet i dem. Elevene skriver tekster med utgangspunkt i bildene. Det kan enten være tolkninger av budskap i bildene, faktatekster rundt temaer bildene tar opp, eller dikt eller fortellinger med utgangspunkt i bildene.

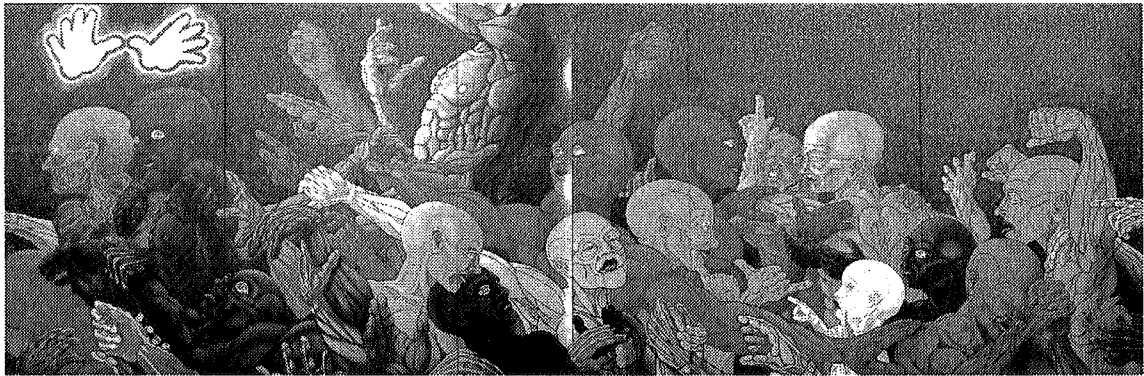
CETACEAN BLUE, 1992

I mange av bildene sine bruker Baird håndformer. Hendene representerer tegn fra ASL. Dette gjør han for å uttrykke sin døve identitet gjennom bildene. På dette bildet er hvalenes haler erstattet med håndformer på havoverflaten. Den ene hånden er formet som tegnet «fisk», den andre er formet som tegnet «hval».

DEADLOCK, 1989

Hampetauet med det hvite tørkleet på bildet kan symbolisere kampen mellom den døve og den hørende. Om tautrekkingen er over, eller om den er i ferd med å begynne, vet vi ikke. Det hvite tørkleet henger løst, som ved overgivelse eller lammelse.

UNTITLED, 1989

Maleriet er malt på bestilling i forbindelse med arrangementet «The Deaf Way» på Gallaudet University i 1989. Det henger nå i universitetets kafeteria. Bildet ble malt med tanke på at det skulle treffe døve fra alle nasjonaliteter. Dette kommer fram i fargebruken og utformingen av skikkelsene i bildet. Ingen av dem er like, men én ting har de felles: døvheten. Alle disse skikkelsene og hendene i bildet har hvert sitt uttrykk. Øverst i venstre hjørne lyser to hender opp. Ta for dere detaljene i bildet, og diskuter hva dere tror kunstneren kan ha ment med de ulike uttrykkene.

.....

Elevene kan om ønskelig arbeide videre med norske eller utenlandske døve kunstnere. Bruk gjerne *Ressursvideo 6. klasse. Norske døve kunstnere* og *Ressursvideo 7. klasse. Nordiske døve kunstnere*, eller bruk kunstnere fra nærmiljøet til dette arbeidet.

Kommunikasjon og makt, sidene 121–126

Internett – en demokratisk motkraft? sidene 122–123

Kilde for dette avsnittet er et foredrag holdt av Finn Arild Eilertsen ved fagdage «IKT for døve» ved Høgskolen i Sør-Trøndelag 11. og 12. april 2000.

Internett er et forholdsvis nytt medium. Og som ved alle nye ting råder det en viss skepsis rundt bruken av Internett. Her vil vi peke på noen momenter i forhold til Internett og døve:

To av døves problemer i samfunnet er *kommunikasjon* og *innhenting av informasjon*. Til dette er Internett et veldig fint hjelpemiddel. Her stiller døve på lik linje med hørende: All informasjon er visuell (alt kan sees på skjermen), og kommunikasjonen foregår ved at man skriver på tastaturet.

Døve har ikke samme tilgang på informasjon som hørende. Det meste av programmer som blir tekstet på TV, er underholdningsprogrammer.

Nyhetsprogrammer blir ofte tekstet i stikkordform, og døve mister dermed nyansene i budskapet. Tekst-TV og tabloidaviser brukes også, men består ofte av store overskrifter og lite innhold. Fordi døve ikke hører på radio eller TV som sekundæraktivitet, må de være bevisste når det gjelder innhenting av informasjon. Internett gir en kjempefin mulighet til informasjonsinnhenting, og døve har tilgang til samme informasjon som hørende.

I tillegg til informasjonsinnhenting kan Internett brukes for å få utført ulike tjenester. Når døve skal til lege, er de avhengige av tolk. Om man bare har enkle, generelle spørsmål, kan man i enkelte tilfeller bruke «internetttdoktorer». Når man har et ærend i banken, kan kommunikasjonen med bankansatte være et problem. Internettbanken er da en fin løsning. Ellers kan man finne seg en leilighet, bestille bøker og filmer, finne matoppskrifter osv. Mange høyskoler og universiteter har egne hjemmesider hvor man kan oppdatere seg, og lærere har ofte e-post, slik at man lett kan kommunisere med læreren.

Når barn bruker Internett, må de lære å sortere informasjonen og være kritiske. De må ha et bevisst forhold til informasjon, ha oversikt og forstå helhetsbildet, kunne vurdere troverdighet og motiver.

Det mest brukte og viktigste verktøyet Internett har frambrakt, er elektronisk post, e-post. E-post er asynkront og en umiddelbar form for

kommunikasjon. Meldingen er framme hos mottakeren på noen sekunder, mens man kan svare på meldingen når man selv ønsker.

Teksttelefonsamtaler fra teksttelefon til vanlig telefon må gå gjennom formidlingssentralen 149. Dette tar lengre tid enn om man bruker vanlig telefon eller teksttelefon direkte. Ved telefonsamtaler gjennom 149 må man gå via en tredjeperson, noe som av og til kan være ubehagelig. Ved slike telefonsamtaler stivner noen hørende til og blir ordknappe fordi situasjonen er uvant og kanskje ubehagelig for dem. E-post er da et utmerket hjelpemiddel, og den døve har ikke noe kommunikasjonshandikap overfor den hørende. Det er en tendens til at også hørende bruker stadig mer e-post framfor telefon, fordi det er mer effektivt.

Bruk av Internett forutsetter at brukeren har gode skriftlige kunnskaper. Dette bør ikke sees på som et hinder, men heller som en ekstra motivasjonsfaktor for å øke sine norskkunnskaper. Også engelsk er et nyttig språk å kunne i forbindelse med bruk av Internett, siden engelsk er det dominerende fagspråket i dataverdenen.

Det er også mulig å snakke med noen direkte på Internett, på samme måte som man snakker med noen over teksttelefon. ICQ, IRC og Webchat er programmer og verktøy som kan brukes til dette formålet. Døve i Norge pleier ofte å samle seg i noen få kanaler, f.eks. #dovkafe. På denne måten kan man komme i kontakt med både kjente og ukjente.

Til oppgavene side 123

Elevene arbeider med oppgavene og stoffet som beskrevet i grunnboka og i lærerveiledningen.

Til oppgavene side 125

Elevene arbeider med oppgavene og stoffet som beskrevet i grunnboka og i lærerveiledningen.

Massemedienes historie – i stikkordform, side 126

Kopioriginalene TH 5, 6 og 7 er aktuelle her.

Nedenfor kommer en historisk oversikt som det kan være aktuelt for døve elever å trekke inn i dette arbeidet:

Fram til 1920-årene: *De Døves Blad*, utgitt av døvepresten.

1920: Første nummer av *Tegn og Tale*. Magasinet skulle komme ut månedlig. (Se **kopioriginal TH 5.**)

- .....
- 1951:** Døves Trykkeri A/S ble opprettet.
- 1967:** Munnnavlesningskurs på NRK for at døve skulle lære å munnavlese bedre og dermed få bedre utbytte av fjernsynet.
- 1968:** *Tegn og Tale* skifter navn til *Døves Tidsskrift*. (**Kopioriginalene TH 6 og 7:** siste utgave av *Tegn og Tale* og første utgave av *Døves Tidsskrift*.)
- 1973:** Produksjonen av videobånd ble startet.
- 1974:** Døves Video A/S ble opprettet.
- 1978:** TV-serien «Kan du se hva jeg sier?» gikk på TV og hadde som mål at hørende barn skulle lære litt tegnspråk. Ettermiddagsnytt ble tekstet for hørselshemmede.
- 1980:** Forsøksprosjekt med teksttelefon. 20 apparater ble utplassert.
- 1981:** *Døves Tidsskrift* blir ukeavis. I tillegg ble det utgitt en faglig utgave én gang i måneden.
- 1982:** En formidlingssentral mellom teksttelefon og vanlig telefon ble opprettet av et privat telefonfirma.
- 1982:** NRK opprettet Tekst-TV, og i 1983 kom det 2–3 sider her med døvenyheter.
- 1984:** TV-serien «Tegn er språk» gikk på TV.
- 1985:** Døves Forlag A/S ble opprettet.
- 1984:** Televerket opprettet en formidlingssentral med åpningstid fra kl. 08.00 til kl. 21.00 på hverdager. Flere teksttelefoner ble tatt i bruk (ca. 50 apparater var nå i bruk).
- 1985:** Partilederdebatten i forbindelse med valget ble tolket på TV.
- 1988:** NRK sluttet med teksting av Ettermiddagsnytt. Det førte til en lisensaksjon.
Kravene var:
- 1 Daglig 5 minutter nyheter på tegnspråk
  - 2 Bruk av døvetolk i TV-programmer
  - 3 Barne-TV tilpasset døve
  - 4 Teksting ved førstegangs sending
  - 5 Programmer for døve i TV
  - 6 Konsulent i NRK-Fjernsynet

NRK kom med følgende konkrete tilbud:

Daglig nyhetsending på tegnspråk

Månedlige halvtimes døveprogrammer

Tilrettelegging av barneprogrammer

Mål å tekste 80 % av programmene

Tre døgnåpne formidlingsentraler for teksttelefon var nå i drift.

Bildetelefonen ble prøvd ut for første gang, men med for dårlig kvalitet til at den ble mye brukt.

1989: «Nyheter på tegnspråk» for første gang.

NRK tekstet dagsrevyen gjennom tekst-TV.

Månedlige «Tegnsatt»-programmer.

Adventsserien «Vertshuset den gylne hale» med tegn og tale ble sendt i barne-TV.

Fra midten av 1990-årene:

Mobiltelefon med mulighet for tekstmelding blir mer og mer utbredt blant døve.

Bildetelefonen har fått så god kvalitet at den blir brukt av døve. Men den er fortsatt ikke vanlig i private hjem.

Programmene «Tegnsatt», «Tegnkult» og «Tegntitten» blir sendt på skift hver uke i NRK.

1998: Prøveprosjekt med tolking av programmer på TV (PIP = Picture in picture-system). Tolkingen mottas gjennom egne parabolantenner.

2000: Picture in picture-system (PIP). Tilbudet utvides.

(Kilde fram til 1989: «Døveorganisasjonen i kamp gjennom 75 år» av Thorbjørn Johan Sander)

Forenklet oversikt over temaer til nærmere utdypning:

Elevene kan bruke disse 15 forslagene, men oppgavene kan rettes mot det som er spesielt for døve.

Tid for større oppgaver, side 127

Elevene kommer selv med forslag til tema her. Oppgaven kan løses tospråklig og eventuelt tverrfaglig.

Kopioriginalene 43–45 brukes som de er.

Kapittel 6

Litteratur- og språk- historie fra 1870 til vår egen tid

Kapitlet er nær knyttet til følgende hovedmomenter i læreplanen for faget norsk for døve:

- arbeide med norsk språk- og litteraturhistorie fra 1850 til i dag, ordne sin kunnskap om sentrale norske forfattere i perioden, fordype seg i noen forfattere om hva de var opptatt av og hvordan de skrev, og lese om livet deres og danne seg et bilde av forfatterne og samtiden
- arbeide med litteratur, litteraturhistorie og språkhistorie i sammenheng og i tilknytning til tekster de leser
- lese et utvalg av tekster av forfattere som f.eks. Knut Hamsun, Sigrid Undset, Olav Duun, Cora Sandel og nyere norske forfattere, få innblikk i forskjellige menneskeskjebner
- arbeide faglig med dramatiske tekster av Henrik Ibsen og nyere forfattere, presentere stoffet i et større skriftlig arbeid, f.eks. som en tema- eller prosjektoppgave, og bruke sin erfaring med skjønnlitterære tekster i egen utprøvende skriving
- lese og samtale om oversatte tekster fra andre kulturer, delta i og lytte til framføringer og få innblikk i livserfaringer og forståelse av normer og verdier i andre lands kulturer og jmføre dette med døvekulturen. De skal møte skriftkultur i innvandrerspråk eller minoritetsspråk, blant annet samisk.

Generelt om kapitlet

Dette kapitlet skal gjøre elevene kjent med norsk litteratur- og språkhistorie fra 1870 til vår egen tid. Grunnboka *Norsk i tiende* baserer arbeidet på at elevene skal lese stoffet i boka og etterpå arbeide med oppgaver. For å gjøre dette stoffet lettere tilgjengelig for døve elever har vi valgt å presentere noe av stoffet på tegnspråk på videoen *Litteraturhistorie 10. klasse*. Denne videoen kan ikke sees på som en erstatning for det stoffet som finnes i boka, men heller som en supplerings. Det er fordi videoen omhandler et *utvalg* av

stoffet fra grunnboka, hvor utvalget er gjort med tanke på bredde i lærestoffet. Tegnspråktekstene kan ikke sees på som en oversettelse av tekstene i grunnboka, men inneholder samme informasjon. Videoen forutsetter at elevene har de nødvendige bakgrunnskunnskaper for å forstå litteraturen i sammenheng med utviklingen i samfunnet for øvrig. Hvilke deler av lærestoffet det er nødvendig å gjennomgå sammen med elevene i forkant av det de skal se på videoen, blir kommentert underveis i kapitlet.

Spørsmålene som finnes til tekstene på videoen, er knyttet til tegnspråkteksten og blir stort sett basert på oppgavene i grunnboka under «Les og noter». Det vil derfor være nødvendig å supplere dette arbeidet med de øvrige oppgavene fra grunnboka. Spørsmålene på videoen finnes også som kopioriginaler bakerst i dette heftet (**kopioriginalene TH 8–TH 23**).

I arbeidet med dette kapitlet anbefales det å bruke Internett aktivt. Her finnes mye stoff om forfattere og deres bøker og referat fra bøker og noveller.

Under overskriften «Andre temaer og forfattere i 1980- og 1990-årene» kommer det inn et forfatterportrett av Anne B. Ragde. Det finnes på videoen *Litteraturhistorie 10. klasse* 44:50.

Til slutt i dette kapitlet kommer også tips om norsk litteratur som handler om hørselshemmede. På **kopioriginalene TH 28–31** finnes det utdrag fra noen utenlandske noveller som enten er skrevet av hørselshemmede forfattere, eller som handler om hørselshemmede personer.

Kommentarer til «Aktiviteter i samband med tekstarbeid og språk- og litteraturhistorie», lærerveiledningen sidene 60–63

Det som står i lærerveiledningen, gjelder også for døve elever. Her finnes mange gode tips man kan dra nytte av i arbeidet med disse tekstene. Det kan derfor være greit å lese sidene 60–63 i lærerveiledningen før arbeidet med dette kapitlet begynner.

Flere tips om strategibruk ved lesing kan finnes i: Sampa, Carol M. Ph.D.: *Prosjekt CRISS. Lær å lære*. Stiftelsen Dysleksiforskning, Stavanger 1996. Til norsk ved Liv Engen.

Realisme og naturalisme (1870–1890), sidene 129–142

Litteraturhistorie 10. klasse: 00:25 Realismen

Litteraturhistorie 10. klasse: 01:35 Naturalismen

På videoen finnes en tekst om realismen og en tekst om naturalismen. Disse tekstene forutsetter at elevene har nødvendig bakgrunnskunnskap til-

svarende sidene 129 og 130 i grunnboka: «Industrialisering og nye tanker», «Charles Darwin og utviklingslæren» og «Kvinnenes situasjon».

Boka *Kvinnen i norsk døvehistorie* av Grinna, M. m.fl. (1993) kan brukes som ressurs for å trekke inn hvordan døve kvinner hadde det.

Til oppgavene side 131

Oppgave 1 c finnes på videoen i tilknytning til tegnspråkteksten (**kopioriginal TH 8**). De øvrige oppgavene gjøres med utgangspunkt i den skriftlige teksten og gjerne i forkant av arbeidet med tegnspråkteksten.

Henrik Ibsen (1828–1906)

Litteraturhistorie 10. klasse: 03:05 Henrik Ibsen

Til oppgavene side 133

Oppgave 1 a–e finnes på videoen (**kopioriginal TH 9**). Oppgavene 2 a–b og 3 gjøres som beskrevet i grunnboka.

Gengangere ble høsten 2000 satt opp på Den Norske Tegnspråkteater. Forestillingen er filmet, og videoversjonen kan sees om det er ønskelig.

Det oppfordres til å følge med på lokale teateroppsetninger for å oppleve aktuelle stykker fra denne tidsepoken. Om dere velger å besøke en ordinær teaterforestilling, er tolking av teaterstykker et aktuelt tema å ta opp.

Bjørnstjerne Bjørnson (1832–1910)

Til oppgavene side 135

Elevene gjør oppgavene som beskrevet med utgangspunkt i teksten i grunnboka.

Alexander Kielland (1849–1906)

Litteraturhistorie 10. klasse: 06:20 Alexander Kielland

Til oppgavene side 138

Oppgave 1 a–b finnes på videoen (**kopioriginal TH 10**). Oppgave 2 arbeides med som beskrevet i grunnboka.

Jonas Lie (1833–1908)

Litteraturhistorie 10. klasse: 09:45 Jonas Lie

Til oppgavene side 138

Oppgave 1 c–e finnes på videoen (**kopioriginal TH 11**).

Til oppgavene side 142

Elevene gjør oppgavene som beskrevet med utgangspunkt i teksten i grunnboka.

Nyromantikk (1890-årene), sidene 143–149

Litteraturhistorie 10. klasse: 12:30 Nyromantikk

Til oppgavene side 145

Oppgave 1 a finnes på videoen (**kopioriginal TH 12**).

Knut Hamsun (1859–1952)

Litteraturhistorie 10. klasse: 13:55 Knut Hamsun

Til oppgavene side 145

Oppgave 1 b–f finnes på videoen (**kopioriginal TH 13**). Oppgavene 2 a–b og 3 a–b gjøres som beskrevet i grunnboka.

Sigbjørn Obstfelder (1866–1900) og Per Sivle (1857–1904)

Til oppgavene side 149

Elevene gjør oppgave 1 a–e med utgangspunkt i teksten i grunnboka.

Hans E. Kinck (1865–1926)

Litteraturhistorie 10. klasse: 20:05 Hans E. Kinck

Til oppgavene side 149

Elevene gjør oppgavene på videoen i forbindelse med Hans E. Kinck (**kopioriginal TH 14**).

Oppgavene 2, 3 og 4 gjøres som beskrevet i grunnboka.

Nyrealisme (1905–1940)

Litteraturhistorie 10. klasse: 22:05 Nyrealismen

Til oppgaven side 154

Oppgave 1 a, b og e finnes på videoen (**kopioriginal TH 15**).

Oskar Braaten (1881–1939)

Litteraturhistorie 10. klasse: 25:25 Oskar Braaten

Til oppgavene side 154

Oppgave 1 c og d finnes på videoen (**kopioriginal TH 16**).

Olav Duun (1876–1939)

Litteraturhistorie 10. klasse: 27:20 Olav Duun

Til oppgavene side 154

Oppgave 1 f–g finnes på videoen (**kopioriginal TH 17**).

Sigrid Undset (1882–1949)

Oppgavene 1 h–k, 2 og 3 gjøres med utgangspunkt i teksten i grunnboka.

Nye og farlige tanker, sidene 155–158

Nødvendig bakgrunnskunnskap: «Sigmund Freud og psykoanalysen» og «Kommunisme og kulturradikalisme» (grunnboka side 155).

Cora Sandel (1880–1974)

Litteraturhistorie 10. klasse: 30:30 Cora Sandel

Til oppgavene side 158

Oppgave 1 f–g finnes på videoen (**kopioriginal TH 18**).

De øvrige oppgavene gjøres med utgangspunkt i teksten i grunnboka.

Nye toner i lyrikken, sidene 159–160

Litteraturhistorie 10. klasse: 34:50 Nye toner i lyrikken

Rolf Jacobsen

Litteraturhistorie 10. klasse: 36:20 Rolf Jacobsen

Til oppgavene side 160

Oppgave 1 b finnes på videoen (**kopioriginal TH 15**). De øvrige oppgavene gjøres med utgangspunkt i teksten i grunnboka.

Modernisme (etter 1945), sidene 161–163

Litteraturhistorie 10. klasse: 37:40 Modernisme (etter 1945)

Til oppgavene side 163

Oppgaver til tegnspråkteksten finnes på videoen (**kopioriginal TH 21**).

Oppgavene 1 g, 2 a–b og 3 gjøres med utgangspunkt i teksten i grunnboka.

Prosaforfattere (1945–1965), sidene 164–167

Litteraturhistorie 10. klasse: 40:10 Prosaforfattere

Tarjei Vesaas (1897–1970)

Litteraturhistorie 10. klasse: 40:35 Tarjei Vesaas

Filmen *Fuglane* fra 1968 er en polsk film som bygger på romanen *Fuglane* fra 1957. Filmen finnes i Norsk filminstituttets katalog.

Hesten frå Hogget av Tarjei Vesaas er fortalt på tegnspråk og utgitt av Ål folkehøgskole og kurscenter 1991.

Til oppgavene side 167

Oppgave 1 a–d finnes på videoen (**kopioriginal TH 22**).

Johan Borgen (1902–1979)

Litteraturhistorie 10. klasse: 43:00 Johan Borgen

Til oppgavene side 167

Oppgave 1 e–f finnes på videoen (**kopioriginal TH 23**).

Oppgavene 1 g–l og 2 gjøres med utgangspunkt i teksten i grunnboka.

Språkstrid, sidene 168–170

Til oppgavene side 170

Emnet er ikke tatt opp på videoen. Elevene arbeider derfor med dette som beskrevet i grunnboka.

Opprør, engasjert diktning og postmodernisme (etter 1965), sidene 171–176

Til oppgavene side 174

Emnet er ikke tatt opp på videoen. Elevene arbeider derfor med emnet som beskrevet i grunnboka.

Til oppgavene side 176

Emnet er ikke tatt opp på videoen. Elevene arbeider derfor med oppgavene som beskrevet i grunnboka.

Andre temaer og forfattere i 1980- og 1990-årene, sidene 177–178

Forfatterportrett

Litteraturhistorie 10. klasse: 44:50 Forfatteren Anne B. Ragde

Forfatteren Anne B. Ragde blir intervjuet og tolket. Hun snakker her om hvordan det er å være forfatter, og presenterer en av sine barnebøker. Anne B. Ragde har også skrevet bøker for voksne i ulike sjangrer og bøker for ungdom.

Oppgaver i tilknytning til dette forfatterportrettet kan være:

- Bruk ulike kilder for å finne ut mer om denne forfatteren.
- Finn ut hvilke bøker hun har gitt ut, og hva de handler om.
- Les en bok eller utdrag fra en bok hun har skrevet.
- Skriv ned ting du gjerne vil vite mer om når det gjelder denne forfatteren.
- Lag en skriftlig presentasjon av forfatteren.
- Les en av bøkene hennes og legg fram et resymé for klassen eller andre elever på skolen.
- Gå til andre forfattere og finn ut tilsvarende om dem.
- Inviter en forfatter til klassen/skolen for å fortelle om bøkene sine.

Hørselshemmede i norsk litteratur

Tips om litteratur som kan leses:

Arne Fjørtoft (1944): *Ikke som andre*

Boka handler om den hørselshemmede Olav. Vi får høre om sjokket foreldrene fikk da de oppdaget døvheten, og om Olavs liv som gutt på en døveskole. Etter endt skolegang flytter han og får seg jobb. Livet hans er ensomt. Det fører til at han oppsøker Døveforeningen, hvor han treffer igjen gamle klassekamerater, og livet blir lysere for ham. En som anmeldte boka da den ble utgitt, har hevdet at den trolig ble skrevet for å informere om hørselshemmede.

Pål Sundvor (1968): *Paradisporten*

Romanen beskriver livet på en liten norsk bondegård i vakker vestlandsnatur. Hovedpersonen er David, en liten døv gutt. Vi følger livet på gården gjennom årstidene, og vi får ta del i tankene og de ulike gjøremålene til de fire personene på gården. Det fortelles lite om samspillet mellom personene, men mye om hver og en av dem og deres forhold til naturen, og om deres håp og lengsler.

Øystein Lønn (1971): *Arkeologene*

Romanen handler om to utenlandske arkeologer som kommer til et land for å gjøre utgravninger. Det herjer uro og usikkerhet i dette landet, og én etter én av innbyggerne blir arrestert. Hendelsene i boka er splittet i et utall enkeltscener, menneskene i boka er fremmedgjort, avpersonifisert, og de er hele tiden passive tilskuere til alt som skjer rundt dem. Hovedpersonen i boka treffer en dag en kvinne på gaten. Han tilbyr seg å hjelpe henne med en tung koffert. Denne kvinnen er en ung, ugift, døv butikkdame. Hun leser på leppene for å forstå. Denne kvinnen blir hovedpersonens kjæreste.

Tor Edvin Dahl (1997): *Rytterne*

Dette er en ungdomsroman som handler om to 13 år gamle gutter. Hovedpersonens kamerat, som heter David, er døv. Vi følger de to guttenes kameratskap og Davids flukt til Ål folkehøgskole. Vi får også høre om forholdet mellom David og hans far. Parallelt med historien om de to guttene går Bibelens fortelling om David som skal bli ny konge over israelittene, og om hans venn Jonathan.

Andre bøker:

Herbjørg Wassmo (1981): *Huset med den blinde glassveranda*

Eivor Bergum (1983): *Den store forandringa. I Natt og dag*. Antologi med 18 forfattere.

Foreldrefortellinger:

Arne Ola Grimstad (1993): *Elias – gutten med øynene*

Eva Henriksen (1996): *Ronny og jeg gjennom kjærlighet og sorg*

Litteratur skrevet av døve forfattere:

... *blir godt inni oss! Diktsamling*.

Mette Elisabeth Nergård (1991): *Salomos forgård*

Opplysninger i denne oversikten er basert på en semesteroppgave skrevet av Lise Falsen og Tove Bjørner Lindeberg i forbindelse med TS1–10 vekttall (ISP), våren 2000. Tittelen på oppgaven: *Hørselshemmede i norsk litteratur*.

Utenlandsk litteratur, tekstsamlingen sidene 231–297

Kopioriginalene TH 28–31 kan brukes til å supplere, ev. erstatte, tekstene i tekstsamlingen.

Tips: SIH har utgitt forfatterportretter av August Strindberg og Karin Boye på video. De kan brukes til å bli kjent med to svenske forfattere. Bruk ellers det som finnes av litteratur på svensk og dansk tegnspråk, i samarbeid med tegnspråkfaget.

Det oppfordres til å samarbeide med tegnspråkfaget om nordisk litteratur på tegnspråk. Undersøk da hva SIH Läromedel i Sverige og Døveskolernes Materialelaboratorium (DM) i Danmark har utgitt av denne type tekster.

Tid for større oppgaver, side 179

Elevene gjør oppgavene som beskrevet i grunnboka.

Kopioriginalene 46–53 brukes som de er.

Kapittel 7

Talemålet

Kapitlet er nær knyttet til følgende hovedmoment i læreplanen for faget norsk for døve:

- finne ut noe om språklig variasjon i Norge, dialekter og sosiolekter, og drøfte den språkpolitiske situasjonen. De skal studere hvordan språk endrer seg, se på lånord og nyord, internasjonalisering og påvirkning fra andre språk og finne eksempler på utenlandske ord og uttryksmåter
- lære noe om språk i ulike ungdomskulturer (...)

Generelt om kapitlet

Dette kapitlet kan sees i nær sammenheng med tegnspråkfaget, hvor følgende punkter fra læreplanen i faget tegnspråk som førstespråk blir tatt opp:

- presentere prosjektarbeid og drøfte krav til muntlig framføring avhengig av mottakergruppe
- samtale om språklige særpreg i ulike ungdomskulturer
- analysere og beskrive eget og andres tegnspråk og bli bevisst om sosiolekter og sjargong
- beskrive og fortolke den språklige situasjon og variasjon i dagens Norge og studere hvordan språket endrer seg, f.eks. lånetegn, nye tegn, internasjonalisering og påvirkning fra andre språk
- arbeide med god språkføring og formelle ferdigheter knyttet til arbeidet med egne tekster

Når det arbeides med dette kapitlet, er det viktig at elevene har kjennskap til tilsvarende språktrekk i tegnspråk. Det forutsettes her at elevene har denne bakgrunnskunnskapen. Det kan likevel være nyttig med et nært samarbeid med den som underviser i tegnspråk, slik at dette emnet blir ivaretatt i begge språk.

Fordi døve elever har ulik auditiv erfaring med det talte språk, vil det være nødvendig å gjøre individuelle tilpasninger i undervisningen.

Undervisningen i dette emnet vil i stor grad dreie seg om at læreren presenterer språklige endringer og variasjoner, slik at elev og lærer sammen kan undre seg over dette. Oppgavene i grunnboka kan brukes som utgangspunkt, men arbeidet vil være avhengig av den enkelte elevs forutsetninger.

Arbeid med kapitlet

Standardspråk og sosiolekt

Ta gjerne utgangspunkt i det som står i grunnboka. Finn sammen med elevene eksempler på standardtalemål og «pent» språk. Diskuter begrepet sosiolekt, og gi elevene mange eksempler på hvordan slike variasjoner kommer til uttrykk i språket vårt. Sammenlign med tegnspråk dersom det er nødvendig. Vis elevene at ungdommer i ulike deler av Norge snakker forskjellig og har sine spesielle uttrykksmåter. Vis også hvordan ungdomsspråket noen steder tar opp i seg ord og uttrykk fra for eksempel urdu eller somali, og diskuter hvorfor dette skjer. Se også på hvordan ungdommer bruker engelske ord. Det er ikke her laget noen oversikt over slike ord og uttrykk, for de endrer seg over tid og er avhengig av geografisk tilhørighet.

Diskuter begrepet kodeveksling. Hvordan endrer elevene språket sitt avhengig av hvem de snakker til? Hvorfor gjør de dette? Undre dere sammen om hvordan dette kommer til uttrykk, og skriv gjerne på tavla ord og uttrykk som brukes i ulike situasjoner, og i hvilke situasjon de absolutt ikke kan brukes. Bruk gjerne eksempler fra litteraturen for å belyse dette. Emnet kodeveksling blir også behandlet i lærerveiledningen i tegnspråk som førstespråk under oppgave 5, «Lytt til hverdagsdialoger», side 10.

Kjønnsvariasjon

Diskuter om gutter og jenter snakker forskjellig, og om de samme forskjeller finnes mellom voksne kvinner og menn. Finn eksempler sammen med elevene, og diskuter hvordan disse forskjellene kan ha oppstått.

Språket forandrer seg

Både norsk skriftspråk, talespråk og tegnspråk forandrer seg i takt med samfunnsutviklingen. Finn sammen ord som nylig er dukket opp i norsk skriftspråk og talespråk, og diskuter hvorfor det er slik. Diskuter også påvirkning fra engelsk og hvorfor engelske ord blir tatt opp i det norske språket. Finn sammen med elevene mange eksempler på dette. Elevene har kanskje også erfaring med tegn som har tatt opp det engelske ordet som oral komponent.

Ta ellers opp ord og uttrykk elevene er opptatt av. Dette er et arbeid som må foregå gjennom hele skoleløpet og tas opp i situasjoner hvor det er naturlig.

Dialekter

Det vil variere hvor mye erfaring hver enkelt elev har med talte dialekter. Ta utgangspunkt i noen dialekter, f.eks. dialekter fra elevenes hjemsted. Skriv dialektord- og uttrykk på tavla og undre dere sammen over forskjellene. Elevene kan også øve seg i å munnavlese ulike dialekter.

.....

Målmerker, sidene 190–193

Bruk det som står i boka, for å gjøre elevene kjent med ulike trekk som skiller dialektene fra hverandre i Norge.

Til oppgavene side 182, 184, 186, 188–189, 191 og 192

Arbeid med de oppgavene som passer til hver enkelt elevs forutsetninger.

Kopioriginalene 54–63

54 / 55: brukes som den er.

56–63: brukes som de er.

Tid for større oppgaver, side 194

1 Undersøk dialektforskjeller

Hvordan denne oppgaven skal løses, vil være avhengig av elevenes auditive erfaring. Vurder om elevene kan gjøre dette på egen hånd, eller om det må gjøres felles i klassen, og hvor mye oppgaven eventuelt må være lærerstyrt.

2 Standardtalemål eller dialekt i nyhetene

Elever som har hørselsrest nok til å oppfatte hva som blir sagt på TV, kan gjøre oppgaven som beskrevet i grunnboka.

3 Heimfest din egen dialekt

Oppgaven gjøres dersom elevene har forutsetninger for det.

4 Undersøk bruken av engelske navn på hjemstedet ditt.

Gjør oppgaven som beskrevet i grunnboka.

Kapittel 8

Før punktum blir satt

Kapitlet er nær knyttet til følgende hovedmomenter i læreplanen for faget norsk for døve:

- arbeide med god språkføring og formelle ferdigheter i hovedmålet knyttet til arbeidet med egne tekster
- samle, arbeide med og vurdere egne tekster fra ungdomsskolen for å få innsikt i egen skriftspråk- og tekstutvikling og bli bevisste om forskjeller på tegnspråk og norsk
- se hvordan deres eget skriftspråk har vært påvirket av tegnspråk, og omvendt

Arbeid med kapitlet

Elevene arbeider med kapitlet som beskrevet i grunnboka og lærerveiledningen. Kapitlet er beregnet til repetisjon, samtidig som man nå kan vurdere sin egen skriftspråk- og tekstutvikling og se på hvordan ens eget skriftspråk har vært påvirket av tegnspråk, og omvendt.

Språk- og litteraturhistorisk tidslinje, sidene 196–197

Sett inn forfattere som har skrevet om døve, eller døve forfattere elevene har blitt kjent med, på denne tidslinja. Følg ellers det som står i grunnboka og lærerveiledningen.

Sjangerlære i sammendrag, sidene 198–206

Elevene arbeider med emnet som beskrevet i grunnboka og lærerveiledningen.

Godt språk, sidene 207–216

Elevene arbeider med emnet som beskrevet i grunnboka. Til noen av emnene er det forslag til arbeidsmetoder ut over det som står i grunnboka

og lærerveiledningen. I dette arbeidet kan tekster elevene selv har skrevet, brukes som utgangspunkt.

Pass på pronomenene, side 209

Når elevene arbeider med dette emnet, er det viktig at det settes av tid til diskusjon om emnet. Her kan det arbeides med elevtekster for å se på elevenes egen språkbruk. Se her på hvordan elevenes skriftspråk er blitt påvirket av tegnspråk, og diskuter hvorfor det er blitt slik. Skriv om deler av teksten slik at det blir mer korrekt norsk.

Forslag til arbeidsmetoder

1 Ta gjerne for dere en tegnspråktekst, eller bruk en ytring elevene selv har kommet med. Lag en norsk oversettelse av denne teksten og se da spesielt på pronomen. Undersøk hvordan referanser brukes på tegnspråk, og diskuter hvilke norske pronomen som må brukes for å uttrykke samme mening, og hvordan pronomen må varieres for å få en god tekst.

2 Lag situasjoner der elevene må uttrykke seg og bruke pronomen.

Eksempel: Læreren tar en elev ut av klasserommet og gir ham instruksjon om hva han skal gjøre når han kommer tilbake i klasserommet. Et eksempel på dette kan være: «Gå inn i klasserommet, velt en stol og sett deg oppå en pult.» Når eleven kommer inn i klasserommet og gjør dette, skal de andre elevene observere og etterpå skrive hva som skjedde.

3 Gjør det samme en gang til, men ta to elever ut av klasserommet. Da vil de som skal skrive, få bruk for andre pronomen.

4 Ta for dere en tekst. Se på pronomenene, og finn ut hva de refererer til. Teksten «Intervju med en hverdagshelt» på **kopioriginal TH 24**, som er hentet fra grunnboka side 218, kan brukes her.

5 Les diktet «Angår det deg kanskje» på **kopioriginal TH 25** og finn pronomenene.

6 Arbeid med teksten på **kopioriginal TH 26**. Elevene finner pronomenene og setter inn det riktige der det er feil. Diskuter hvorfor det var feil, og sammenlign gjerne med referansesystemet i tegnspråk.

7 Les teksten «Ravnen og ugla» på **kopioriginal TH 27**. Elevene velger ett av de tre pronomenene som står i parentes.

Til oppgavene side 210 i grunnboka

Elevene gjør oppgavene som beskrevet i grunnboka.

Ordfølgen i setninger, side 210

Setningsoppbygningen i norsk tegnspråk og norsk skriftspråk er ulik. Dette gjør at mange døve elever har problemer med å skrive korrekte norske setninger. Den beste måten å øve opp språkfølelsen på dette området på er å lese mye og skrive mye. Men også noen formaløvinger må til. En god del av dette arbeidet må ta utgangspunkt i diskusjoner. Bruk gjerne eksempler fra tegnspråk. Diskuter hvordan setninger må skrives på norsk for å uttrykke det samme som tegnspråksetninger.

I 10. klasse skal elevene arbeide med egne tekster og se på hvordan skriftspråket har vært påvirket av tegnspråk, og omvendt. De skal også vurdere egne tekster fra ungdomsskolen for å få innsikt i egen skriftspråk- og tekstutvikling og bli bevisste på forskjeller på tegnspråk og norsk. I dette arbeidet står diskusjonen sentralt. Se på tekster, enten felles i klassen eller individuelt.

Forslag til oppgaver/arbeidsmetoder

1 Ta for dere en tegnspråktekst og oversett den til norsk. Se på funksjonene i tegnspråkteksten, og diskuter hvordan man må skrive på norsk for å uttrykke det samme.

2 Ta for dere en norsk tekst. Klipp på forhånd opp teksten i strimler med én setning på hver lapp. Elevene skal sette teksten sammen igjen.

3 Følg framgangsmåten i oppgave 2, men klipp teksten i helsetninger og leddsetninger.

4 Følg framgangsmåten i oppgave 2, men ta for dere setning for setning og del teksten for hvert ord. Elevene setter ordene sammen til setninger.

5 Lag en fortelling 1. Ta et ark. Dere skal nå sammen skrive en fortelling ved at alle skriver en setning hver. (Er det få i klassen, og man vil ha en lengre fortelling, lar man arket gå flere runder.) Arket brettes slik at den som skal skrive, kun ser den siste setningen. Til slutt leses hele fortellingen.

6 Lag en fortelling 2. Et ark brettes i seks deler som et trekkspill. Øverst i hver kolonne skrives navnet på en ordklasse, f.eks. egennavn – egennavn – verb – preposisjon – adjektiv – substantiv. Elevene kommer med forslag til ord som skal settes inn i hver kolonne. Hold arket sammenbrettet under utfyllingen, slik at kun den kolonnen som fylles ut, vises. Egennavnene som brukes, kan være navn på personer elevene kjenner, eller navn på kjente personer, da vil setningene bli morsommere. Når dere har fylt ut så mange linjer dere ønsker, brettes arket ut og kopieres opp, slik at hver enkelt kan lese teksten.

7 Kommunikasjonssituasjoner. Lag et rollespill hvor dere lever i en verden hvor det eneste språket som eksisterer, er skriftspråket. Lag ulike poster i klasserommet hvor elevene kan få utført ulike tjenester. For å få til dette må elevene bruke skriftspråket. Et eksempel på dette kan være å lage et reisebyrå. Elevene skal kjøpe billetter og forklare hvor de skal. Elevene må da skrive lapper for å uttrykke seg, og læreren stiller spørsmål som krever ytterligere kommunikasjon. Når elevene er vant til arbeidsformen, kan også de være de som stiller spørsmål og driver samtalen videre. Når en elev har klart seg gjennom den første posten, kan han gå videre til neste post.

Denne øvelsen kan også utføres ved at elevene bestemmer alt innholdet i kommunikasjonen selv, eller elevene kan skrive kommunikasjonskort hvor de beskriver hva som skal sies, og hvordan det skal sies. Et eksempel på et slikt kommunikasjonskort kan være:

Rollekort A:

Spør om B vil være med på kino.
Bli sur om han ikke vil.
Spør hvorfor han ikke vil.
Si at han ikke tenker på vennene sine.
Bli venner igjen. Si unnskyld for at du ble så sint.

Rollekort B:

Si at du ikke kan være med på kino. Finn på en grunn.
Si at A ikke kan bli sur for det, og at du tenker på vennene dine.
Godta unnskyldningen fra A, bli venner igjen.

Til oppgavene side 211

Elevene gjør oppgavene som beskrevet i grunnboka. Det kan være lurt å ta seg tid til å diskutere oppgavene og elevenes svar. Diskuter hva elevene har svart, og hvorfor de tror svaret er riktig. Elevene kan eventuelt sitte i grupper for å sammenligne svarene sine og diskutere.

Om elevene trenger flere øvelser på dette området, kan de gjøre noen av oppgaveforslagene som følger. Forslagene er hentet fra boka *Variasjon i språkundervisning – en idébok* av Ulf Levihn.

Legg til!

1 Skriv en enkel setning på tavla. Eksempel:

Johan har laget suppe til middag.

2 Sett deretter inn en hake i setningen, for å antyde at det mangler et ord der haken står.

Oppfordre elevene til å finne et ord eller uttrykk å føye til i setningen, f.eks.:

Johan har laget [✓]suppe til middag.

3 Skriv inn det ordet elevene foreslår, og be dem lese setningen med det nye ordet. Læreren skal ikke si noe. Er forslaget feil, spør du klassen ved hjelp av mimespill og gester om hva de mener. Feilen viskes ut, og klassen kommer med nye forslag.

4 Øvelsen fortsetter ved at du setter inn haker flere steder i setningen, til og med der det ikke er mulig å legge til nye ord eller uttrykk. Det er et ledd i læreprosessen å oppdage at det ikke alltid er mulig. Eksempler på utvidelse av setningen ovenfor er:

Johan har laget [✓]suppe til middag.

Johan har laget **fransk** suppe til middag.

[✓]Johan har laget fransk suppe til middag.

Nå Johan har laget fransk suppe til middag. (ikke mulig)

Onkel Johan har laget fransk suppe til middag.

Onkel Johan har [✓]laget fransk suppe til middag.

Onkel Johan har **endelig** laget fransk suppe til middag.

Onkel Johan har endelig laget fransk suppe til middag.

Onkel Johan har endelig laget **en herlig** fransk suppe til middag.

Onkel Johan har endelig laget en herlig fransk suppe til middag.

Onkel Johan har endelig laget en herlig fransk suppe til **vår** middag.

Kommentar: Den tause læreren forstyrrer ikke innlæringen, og fremmer på den måten tankevirksomheten hos elevene.

Hensikten med oppgaven: å øve på setningsoppbygning og få innsikt i hva som er mulig og ikke mulig.

Bilder i språket, side 212

Videoen *Svenska fraser* del 1, 2 og 3 utgitt av SIH Läromedel, Örebro 1996, kan brukes her. Denne videoen tar utgangspunkt i svenske fraser, men mange fraser kan kjennes igjen fra norsk.

Slike billedlige ord og uttrykk kan man arbeide med ved å lage en konkurranse. Skriv ord og uttrykk på lapper. Del klassen inn i lag. En person fra det ene laget trekker en lapp og mimer eller tegner ordet eller uttrykket som står på lappen. Det andre laget skal i løpet av en bestemt tid gjette hva som blir mimet eller tegnet.

Når det skriftlige teller ..., sidene 217–225

Elevene arbeider med emnet som beskrevet i grunnboka og lærerveiledningen. I tillegg til dette kan de arbeide med å vurdere egne tekster og tekster fra andre elever i klassen. Bruk gjerne vurderingsskjemaet på **kopioriginalene 70/71 og 72/73**. Elevene kan se på et utvalg av sine egne tekster fra ungdomsskolen og vurdere hvordan deres skriftspråk har vært og er påvirket av tegnspråk, og omvendt.

Kopioriginalene 64–81 brukes som de er.

Kapittel 9

Grammatikk

Kapitlet er nær knyttet til dette målet og hovedmomentet i læreplanen i faget norsk for døve:

- arbeide videre med hovedtrekkene i norsk grammatikk og bruke ordlister, oppslagsverk og annen referanselitteratur

Om progresjonen i kapitlet

Elevene arbeider med kapitlet som beskrevet. Det er ikke utarbeidet en kontrastiv grammatikk til dette kapitlet. Man forventer at elevene kan arbeide med norsk grammatikk slik den er framstilt i læreverket for 10. klasse. Der det er nødvendig, kan læreren gå inn og gi en kontrastiv eksemplifisering av oppgavene.

I dette kapitlet kan undervisningen varieres ved hjelp av følgende arbeidsmetoder:

Grammatisk oppdagelsesmetode

Hensikten med oppgavene er at elevene ved hjelp av en tekst eller en eksempelsamling skal komme fram til en grammatisk sammenheng, et mønster eller en regel.

1 Gå ut fra en tekst, en eksempelsamling eller noen setninger du har skrevet på tavla.

2 Oppdagelsesmetoden kan være av ulik karakter, avhengig av de grammatiske trekkene som forekommer. Noen eksempler:

a Se på forskjellene mellom norsk og tegnspråk (f.eks. når det gjelder ordrekkefølgen).

b Lag en læresetning (f.eks. når det gjelder verbbøyning, pronomen osv.).

c Kom fram til en sammenheng eller en regel ved hjelp av ledende spørsmål (f.eks. ved mer kompliserte fenomener). Arbeid gjerne to og to.

3 Forsøk å komme fram til et mønster eller en regel. Kontroller regelen ved hjelp av læreren eller en grammatikkbok.

Kommentar: Prinsippet bak øvelsen er at elevene lærer bedre ved selv i større grad å være aktive. Læreren kan dessuten få klarhet i hvordan elevene tenker, ved å følge deres arbeid eller resonnement.

Grammatikkproblemer i gruppe

Hensikten med oppgavene er problemløsning i gruppe etter individuelle valg.

- 1 Hver elev tenker over ting som skaper problemer for dem. Se gjerne gjennom kladdebøker og blokker. Skriv ned hvilke momenter det gjelder.
- 2 Elevene oppfordres til å finne andre i klassen med det samme problemet. Gå sammen i grupper/par.
- 3 Gruppene studerer sitt grammatikkproblem ved hjelp av grammatikk-bøker, øvingshefter, egne notater m.m. De hjelper hverandre med å forstå regelen, studerer eksemplene og øver seg.
- 4 Gruppene forbereder en minileksjon der de forklarer regelen. De kan presentere regelen for klassekameratene sine. For de andre kan denne presentasjonen fungere som en repetisjon hvis de i utgangspunktet ikke oppfatter dette momentet som noe problem.

Kommentar: Dette er en elevstyrt øvelse ut fra problemløsningsmodellen i grammatikk. I punkt 4 må elevene i tillegg anstrenge seg ekstra for å være konkrete og klare overfor de kanskje kritiske medelevene.

Forslagene er hentet fra boka *Variasjon i språkundervisning – en idébok* av Ulf Levihn.

Aktiviteter for utforskning av grammatikk

- 1 Ordklasser på golvplan
- 2 Tekstgrammatikk
- 3 Setningsanalyse
Elevene arbeider med disse tre punktene som beskrevet i lærerveiledningen. Her er det nødvendig å ta hensyn til størrelsen på klassen. Ofte kan det være greit å gjøre disse oppgavene på bordet.
- 4 Naboens katt – lek med adjektiv
- 5 Miming av adverb (måtesadverb)
- 6 Gjettelek med substantiv
Elevene gjør disse tre oppgavene som beskrevet i lærerveiledningen.
- 7 Stor – større – størst
Oppgaven egner seg dårlig for døde elever.
- 8 Grammatikk-tennis
Elevene gjør oppgaven skriftlig, men ellers som beskrevet.
- 9 Grammatikk-drama
Oppgaven egner seg dårlig for døde elever.
- 10 Grammatikk-gruble
Elevene gjør oppgaven som beskrevet i lærerveiledningen.

.....

Tid for større oppgaver, side 244

Elever som har hørselsrest nok til å ha glede og nytte av disse oppgavene, kan gjøre oppgavene som beskrevet i grunnboka. Emnet i oppgave 2, «Norsk grammatikk sett med fremmede øyne», ble til en viss grad dekket i kapittel 8, hvor elevene skulle vurdere sin egen skriftspråkutvikling og se på hvordan deres eget skriftspråk er påvirket av tegnspråk.

Kopioriginalene 82–95 brukes som de er.

Kopioriginaler

Døv fisker TVINGES PÅ LAND

Tromsø (VG) I ti år har døde Håkon Korneliussen livnært seg som fisker. Nå nektes han å jobbe til sjøs fordi han ikke hører.

Av Roger Ingebrigtsen og Rune Stoltz Bertinussen

– Jeg har aldri hatt problemer med å kommunisere med mannskapet om bord. Det er et sjokk å bli sendt på land, sier 25-åringen fra Skjervøy i Troms.

Det er en forskrift fra Sjøfartsdirektoratet som ødelegger yrkeskarrieren for Håkon Korneliussen. Han ser for seg et passivt liv på land som sosialhjelpsmottager i stedet for å jobbe med det han kan og liker.

I forbindelse med at Håkon nylig fikk hyre om bord på M/S «Havliner», måtte han skaffe seg legeerklæring. Han trodde det ville være en ren formalitet.

Men sjømannslege Jon Vold i Tromsø nektet den erfarne fiskeren å fortsette i yrket.

– I henhold til forskriften er det et krav at du hører og har et språk. Det finnes ingen anledning til å fravike dette kravet, sier Vold til VG.

Han vil ikke kommentere denne

enkeltaken, men beklager at Korneliussen ikke kunne få den nødvendige godkjenning.

– Teller det ikke at mannen, tross sitt handikap, har jobbet i 10 år som fisker og klart seg utmerket?

Lang erfaring

– Ettersom personen aldri før har vært hos sjømannslege, regnes han som førstereisgutt. Derfor finnes det ingen dispensasjonsadgang, sier Vold.

Skipskontrollen har den siste tiden kraftig innskjerpet at sjømenn på skip over 100 brutto registertonn skal ha helseattest. Derfor måtte Håkon til lege først nå – 10 år etter at han startet karrieren som fisker.

Han var sikker på at den lange erfaringen skulle gi ham den nødvendige tillatelsen.

Men uten helseattest kan ikke Håkon jobbe om bord på MS «Havliner» eller andre større fartøyer.

– Flisespikkeri

I forskriften ramses det opp en rekke helsemessige krav til den som skal få den nødvendige attesten. Når det gjelder hørsel er det et ufravikelig krav at man må kunne høre ved hjelp av apparat og gjøre seg forstått.

– Denne saken viser at det er behov for å lage en dispensasjonsadgang. Skjervøy-fiskeren og en annen person i samme situasjon burde kunne få den nødvendige godkjenning. Men i henhold til forskriften har jeg ikke adgang til å gjøre det, sier Vold til VG.

Werner Kiil i Norges Sjømannsforbund reagerer skarpt på det han anser som byråkratisk flisespikkeri.

– Å sette en ung mann på land, som fungerer utmerket i yrket, rører ved den nordnorske folkesjela. Det er jo rart at man reagerer nå, 10 år etter at mannen begynte i næringen. Vi vil forfølge saken, sier Kiil.

Verdens Gang, 13. mars 1999

Ved lunsjbordet:

Sertifikat i klasse D 1 (minibuss)

– Hei, har du sertifikat i klasse D?

– Jeg? Nei, jeg har ikke minibuss. Har du?

– Nei. Og jeg får det vel ikke heller. Selv om jeg har et lite fotballag i heimen som trenger kjøring både her og der. Men nå forlanger Helsetilsynet plutselig at jeg skal høre talestemme på 4 meters avstand for å kjøre minibuss.

– Akkurat, ja. Nei, det er jo litt uvanlig å høre når man er døv. Hvorfor forlanger Helsetilsynet det?

– Det er visst en form for EU-tilpasning. Helsetilsynet sier at på grunn av sikkerheten til passasjerene bør føreren kunne høre passasjerene.

– Javell!!! Men jeg kjenner da mange døve som kjører minibuss?

– De fikk nok førerkortet før 1997. Da kom det et nytt regelverk med innstramninger.

– På grunn av sikkerheten?

– Ja. Det er litt merkelig, særlig når man tenker på hvor lite som er gjort for sikkerheten på fergene til England og Danmark, eller andre passasjerbåter for eksempel.

– Eller på hoteller.

– Nettopp. Det er ikke installert så mange alarmsystemer for døve at det gjør noe. Og i tilfelle det skulle skje en katastrofe, skal sivilforsvaret varsle hele befolkningen, men har de tenkt på hvordan døve skal varsles?

– Nei, det er det visst ikke mange som har. Men det er vel fordi det offentlige ikke liker å bruke penger. Og det ville de bli nødt til hvis de skal installere alarmer!

– Ja, de ville jo det. Men sikkerhets-systemer for hørende koster også! Men når det gjelder døve er det lengste man kommer å nekte noen personer å få førerkortet, og så har man tenkt på sikkerheten! Det koster jo ikke noe. Genialt!

– Ja, nettopp! Det er vel det som heter symbolpolitiikk. Så virker det som

om man gjør en innsats for sikkerheten, mens det man i virkeligheten gjør er å lukke øyne og ører!

– Se på handlingsplanen for funksjonshemmede. Myndighetene vedtar at vi skal ha et tilgjengelig samfunn, og dermed begynner man med å brette opp ermene og ta fra folk førerkortene, og nekter fiskere tillatelse til å fortsette i yrket sitt! Mens FN's standardregler sier at lover og forskrifter for arbeidsmarkedet ikke må diskriminere funksjonshemmede og ikke hindre adgangen til arbeid. Nei, når det gjelder døve ser det mer ut som om målet er et utilgjengelig samfunn!

– Jaaa. – Det var noen som stilte spørsmål i Stortinget i fjor, var det kanskje om dette med førerkortene?

– Ja, blant annet. I mars i fjor stilte Reikvam spørsmål til Dørum om saken, og i november var det Simonsen. Han spurte om det er mulig for Norge å gjøre som i Danmark, med å montere noen ekstra speil på minibussene for å få dispensasjon for klasse D. Men samferdselsminister Fjærevoll ville overhodet ikke tenke over saken. Han bare henviste til at «Sikkerhetshensyn er for meg så viktig at det forslaget vil jeg ikke engang vurdere».

– Det er jo en provokasjon! Som om ikke alle er enige om at sikkerhet er viktig! Det er vel om det er noen fare for sikkerheten at døve har førerkort i klasse D saken dreier seg om!!!

– Ja, han kunne i det minste forsøke å finne ut om det skjer flere ulykker med døve sjåførere enn med andre!

– Det går bare ikke an at Helsetilsynet plutselig bare bestemmer at døve bak minibussrattet er en sikkerhetsrisiko, og river lappen fra dem som allerede har den, og som antagelig har kjørt prikkfritt i alle år. Antagelig skjer det færre ulykker med døve sjåførere!

– Fjærevoll mente at det er uetisk med slike undersøkelser.

– Ja, da er det jo lett å kjøre sin mening igjennom, når man kan støtte seg til sikkerhetshensyn og etiske hensyn. Hvordan kan det være så lett å ta fra folk alminnelige borgerrettigheter??? Burde det ikke i det minste være nødvendig å bevise at det er nødvendig før man tar fra folk rettigheter?

– Det som brukes som bevis er visst Helsetilsynets syn på døve. Hva nå det er.

– Det jeg lurer på er hva slags poeng det egentlig skal være med at man skal kunne høre en talestemme på 4 meters avstand? At man skal kunne varsle sjåføren om noe fra bakerste sete? I så fall er det jo bare å installere en signalsnor som på vanlige busser?

– For eksempel!

– Eller mener Helsetilsynet at kommunikasjonen i en minibuss må skje ved talestemme for at det skal være trygt? De fleste passasjerene som sitter på med en døv sjåfør er jo også døve. Det er jo ingen problemer med vanlig sertifikat for døve. Hvorfor skal det være forskjell for passasjerene i en minibuss? Tror ikke det viktigste for dem er å få lov til å høre en stemme på 4 meters avstand.

– Kanskje Helsetilsynet vil kreve at passasjerene må kunne høre også?

– Det blir nok det neste.

– Men hva skal man gjøre?

– Streike?

– Ja, jeg tenker nok det vil lamme Norge.

– Bruke vold da?

– Rive i stykker førerkortene utenfor Stortinget, mener du?

– Bruke stemmeseddelen?

– På «Førerkortpartiet» da?

– Gå til rettsak?

– Hmm?

– Nei, jeg tror jeg må begynne å jobbe igjen.

– Ja, jeg også.

Førerkortsaken: Full forvirring?

Oppsiktsvekkende ny teori om hvorfor denne saken ikke blir løst – etatene vet ikke hvem som har myndighet til å gjøre det.

Sakens fakta er etter hvert velkjent. Siden 1997 har det blitt en endring i praksis vedrørende døve og førerkort i klasse D. Mange døve har ikke fått førerkort i klasse D etter denne tid, og nå er det også flere som har fått avslag på søknader om fornyelse av sine sertifikater.

Samferdselsdepartementet mente først at det er fylkeslegen som har ansvaret (08.10.99)

Norges Døveforbund tok saken opp med Samferdselsdepartementet, og i et svarbrev fra statsråd Fjærevoll, datert 8.10.99, står det at «som det framgår, er det fylkeslegen som i første instans avgjør søknader om dispensasjon fra førerkortforskriftenes helsekrav når det gjelder fornyelse av førerkort i klasse D1 for døve. Fylkeslegens avgjørelse kan påklages til Statens helse-tilsyn. Vegtrafikkmyndighetene kan ikke, og bør ikke ha noen innflytelse når det gjelder medisinske vurderinger.

De norske bestemmelsene om helsekrav for førerkort er i samsvar med EØS-regelverket på området, som Norge er forpliktet til å følge. Jeg har ikke detaljkunnskap om praksis i Danmark, men etter det jeg har fått opplyst, utstyres minibusser som skal føres av døve, med dispensasjon fra helsekravene, med noen ekstra speil-anordninger. Jeg har ikke grunnlag for å uttale meg om dette er tilfredsstillende ut fra et trafikkikkerhetssynspunkt.

Det har etter det jeg kjenner til, ikke blitt utarbeidet statistikk i Norge der trafikkulykker knyttes opp mot funksjonshemming. Årsaken til dette er bl.a. av etisk art.»

– men så at det er Statens helsetilsyn som har med saken å gjøre (november 99)

I sitt svar i Stortinget til Simonsens spørsmål vedrørende førerkortsaken i november 99 sa Fjærevoll følgende:

«Jeg viser derfor til tidligere redegjørelse for regelverket, herunder at det er tillagt nasjonale myndigheter å fastsette krav til hørsel i forhold til utstedelse og fornyelse av førerkort i de tyngre klassene. **Kravene skal fastsettes på bakgrunn av uttalelser fra kompetent medisinsk myndighet, som i Norge er Statens helsetilsyn.** Av Helsetilsynets retningslinjer fremgår det bl.a. at det av hensyn til passasjersikkerheten bør stilles strenge krav til sanseevne hos fører av buss og minibuss.»

«Med henvisning til de trafikk-sikkerhetsmessige vurderinger som er foretatt av Statens helsetilsyn, ser jeg derfor ikke tilstrekkelig grunnlag for å ta initiativ til endringer av gjeldende praktisering.»

Fylkeslegen mener også at det er Statens helsetilsyn som er rette vedkommende (22. mars 2000)

Etter henvendelser til Fylkeslegen om praksis ved vurdering av søknader om dispensasjon fra hørselskrav i førerkortforskriftene, står det i et svar datert 22. mars 2000 blant annet:

«Fylkeslegen anbefalte at dette ble tatt opp med **Statens helsetilsyn som rette vedkommende**. Dette fordi Helsetilsynet har gjort den faglige vurderingen, og fordi Fylkeslegen i Hordaland ikke har myndighet til å endre hverken førerkortforskriftenes helsekrav eller de retningslinjer som gjelder for vurdering av søknader om dispensasjon.»

«Fylkeslegen i Hordaland har ikke detaljert kjennskap til behandlingen av førerkortsaker ved de andre fylkeslegekontorene, men anser det som svært uheldig dersom vurderinger og praksis er vesentlig forskjellig fra fylke til fylke. Dersom vi ved vårt kontor har mistolket rammene for å innvilge dispensasjon i denne type saker, og derved etablert en praksis i strid med Helsetilsynets intensjoner og praksis ved andre fylkeslegekontorer, ønsker vi selvsagt å rette på dette. Vi ber derfor om Helsetilsynets vurdering av spørsmålsstillingen.»

Statens helsetilsyn mener det er Statens vegvesen som er rette vedkommende! (16. mars 2000)

Fra Statens helsetilsyn kommer det et svar på en henvendelse fra NDF om helsekrav som ekskluderer døve fra arbeidslivet:

Her står det blant annet: «Samtidig gjøres det oppmerksom på at det imidlertid er hhv. Statens vegvesen, Sjøfartsdirektoratet og Luftfartsverket som fastsetter forskrifter med bl.a. helsekrav knyttet til sertifikater og derved yrkesutøvelse innen hvert av disse områdene.

I den grad Helsetilsynet blir involvert i utforming av helsekrav, vil vi ta opp til vurdering de forhold som er berørt i Deres brev.»

Statens vegvesen – hva sier de? (08.09.99 – dette er jo en stund siden, men forhåpentligvis mener de det samme fremdeles)

I brev fra Statens vegvesen datert 08.09.99 står det blant annet: «Vi viser til Deres brev av 27. april 99 hvor det blir bedt om en uttalelse i spørsmålet om praksis når døve skal fornye førerkort i klasse D1 (minibuss). Ved fornyelse av førerkort i bl.a. klasse D1 kreves det innlevert tilfredsstillende helseattest, jr. førerkortforskriftene § 27, nr. 2.

Dersom trafikkstasjonen ved gjennomgang av helseattesten finner at førerkortforskriftenes helsekrav ikke er oppfylt, kan førerkort ikke utstedes med mindre fylkeslegen har gitt dispensasjon fra forskriftenes helsekrav. Slike dispensasjonssaker avgjøres av fylkeslegen med klageadgang til Statens helsetilsyn.»

«Vi vil også vise til Helsetilsynets brev av 15. april 1998 til Samferdselsdepartementet hvor det blir nærmere redegjort for dispensasjonspraksis.»

*(DT-redaksjonens fremhevninger og understrekninger)
IR, Døves Tidsskrift nr. 7, 31. mars 2000*

Diskriminering av nordlendinger

Jeg var i Tromsø ved Døves Kulturdager i fjor høst. Jeg la merke til at noen søringer kritiserte dem som bodde i Tromsø og kalte dem lite intelligente og isolerte. Disse søringene ville ikke bo i Tromsø. Ved avslutningsfesten på hotellet oppstod en situasjon der en mann stod på et bord og laget bråk. En søring som var vakt, trodde mannen var fra Tromsø. Det viste seg at mannen var søring. Hvorfor bedømte vakten ham slik? Hvilke holdninger har søringene til nordlendingene?

Jeg blir irritert over at søringene innbiller seg at de er mer intelligente enn nordlendingene. Jeg må si at søringene tar feil. Selv om man ikke har høy utdanning eller er student ved universitet som i Oslo, Trondheim eller Bergen, så har de fleste døve tatt en utdanning på skole. Dessuten merkes det mer at det er mange flere døve i sør enn i nord, derfor er det også flere som tar høyere utdanning i sør enn i nord.

Vi må huske på at døve i Tromsø har et bra miljø og har egen døveforening og døvehytte. De klarer også å påta seg så store arrangement som kulturdager, landsmøte og kirkemøte. De arrangerer også kurs, sommertreff i Lofoten og andre sosiale arrangementer. Det beviser at de ikke er så dumme som søringene tror. De er helt alminnelige folk.

Jeg vil også nevne et eksempel fra Oslo, der lederen er nordfra og meget mer aktiv enn en søring, må jeg få si. Hvordan ville døveforeningen i Oslo vært uten denne personen? Kan det tenkes at det ville blitt dårligere organisering eller noe slikt?

Folk nordpå tar imot søringene med åpne, gjestfrie armer når de kommer nordover.

Så slutt å fordømme folk nordfra.

Karl Fr. Robertsen
Døves Tidsskrift nr. 7, 31. mars 2000

Teqn og Tale

ORGAN FOR NORSKE DØVES LANDSFORBUND

14

AUGUST
1968

FORMANNS-SKIFTE I NORSKE DØVES LANDSFORBUND.

Den avgåtte formannen, Eili Ohna, har nettopp overlatt formannsklubben til sin etterfølger, Thor Gisholt (til høyre) og ønsker ham lykke til.

OM OG FOR DØVE OG TUNGHØRTE:

DØVES TIDSSKRIFT

(Tidligere «Tegn og Tale»)

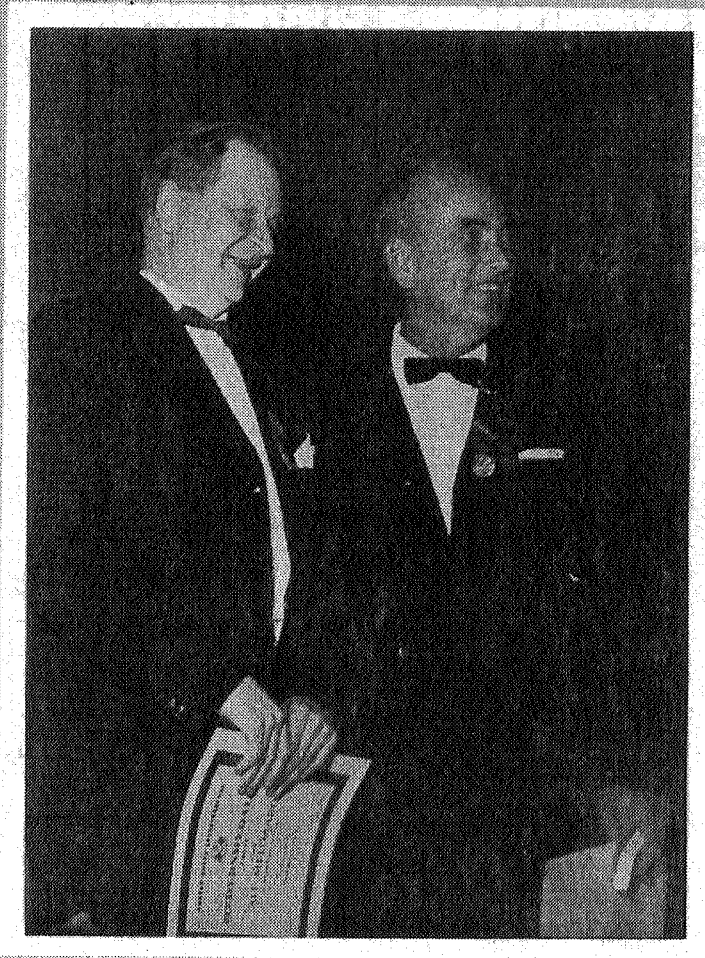
UTGIVER: NORSKE DØVES LANDSFORBUND

Av innholdet:

Resolusjoner fra landsmøtet.
På feriekoloni med døve barn.
Ansettelse i forbundet.
Jubileumslandsmøtet i Trondheim.
Intervju med døvekapellan
T. Evjen Olsen.
Fritt ord!
Østfold Døveforening 40 år.
Unge Døves Kulturdager.
Nytt fra foreningene.
Personalia.
Sport.

Bildet
Alf Melgaard og Albert Breiteig,
som ble overrakt Norske
Døves Landsforbunds heders-
medalje i gull på landsmøtets
avslutningsbankett.

15

1. SEPTEMBER 1968

Kopioriginal TH 8

Realisme og naturalisme

- 1 Hva er det som kjennetegner realismen?
- 2 Hvilke spørsmål ble tatt opp i litteraturen under realismen?
- 3 Hva er det som kjennetegner naturalismen?
- 4 Hva var forfattere under naturalismen opptatt av å skildre?

Kopioriginal TH 9

Henrik Ibsen

- 1 Nevn to samtidsdramaer av Ibsen. Hvilke problemer blir tatt opp der?
- 2 Hva er det moderne med Ibsens dramaer?
- 3 På hvilken måte er dramaene klassiske?
- 4 Hva er retrospektiv teknikk?
- 5 Hvilket forhold hadde Ibsen til Norge?

Kopioriginal TH 10

Alexander Kielland

- 1 Hva er hovedhandlingen i Kiellands roman *Gift*?
- 2 Hvilke andre temaer enn skolegang tok Kielland opp i diktningen sin?

Kopioriginal TH 11

Jonas Lie

- 1 Hvorfor tror du Lie ble dikter først etter at han hadde gått konkurs?
- 2 Nevn to grunner til at *Familien på Gilje* er en viktig bok.
- 3 Hva handler fortellingen «Hunnørnen» om?

Kopioriginal TH 12

Nyromantikk

Finn en viktig forskjell mellom realisme og nyromantikk når det gjelder hva forfatterne skrev om.

Kopioriginal TH 13

Knut Hamsun

- 1 Nevn to romaner av Hamsun som handler om forelskelse.
- 2 Hvilken roman fikk Hamsun nobelprisen for, og hva handler romanen om?
- 3 Fortell om hva som hendte med Hamsun før og under den andre verdenskrigen.
- 4 Hva het den siste boka Knut Hamsun gav ut, og hva handler den om?

Kopioriginal TH 14

Hans E. Kinck

- 1 Hvilke tema finner vi i Kincks noveller?
- 2 Nevn en kjent novelle av Kinck, og fortell hva den handler om.
- 3 Studer Astrups maleri på side 148 i *grunnboka*. Finn profilen til Kinck i isbreen. Finner du noen dypere mening i maleriet? Hva betyr det at det er varme i ovnen? Betyr det noe at Kinck er plassert i isbreen?

Kopioriginal TH 15

Nyrealisme

- 1 Hva er typisk for nyrealismen i forhold til nyromantikken?
- 2 Nevn mulige grunner til at forfatterne ble opptatt av moral.
- 3 Hvilke fire forfattere debuterte i 1907?

Kopioriginal TH 16

Oskar Braaten

- 1 Hva handler novellen «Heimreisa» om?
- 2 Hvilken målform brukte Oskar Braaten?

Kopioriginal TH 17

Olav Duun

- 1 Hva er Olav Duun opptatt av i sine romaner?
- 2 Hva kan grunnen være til at Duuns bøker solgte så lite?

Kopioriginal TH 18

Cora Sandel

- 1 Hvilke tre romaner er Cora Sandel mest kjent for, og hva handler de om?
- 2 Nevn en kjent novelle av Cora Sandel, og fortell kort hva den handler om.

Kopioriginal TH 19

Nye toner i lyrikken

Hvilken endring skjer med lyrikken i mellomkrigstiden?

Kopioriginal TH 20

Rolf Jacobsen

Hva var det som var nytt og spesielt med diktene til Rolf Jacobsen?

Kopioriginal TH 21

Modernisme

- 1 Nevn en viktig forskjell mellom realismen og modernismen.
- 2 Nevn noen modernistiske forfattere.
- 3 Hva er tungetale?
- 4 Hva mente Øverland med å kalle modernistenes dikt for «tungetale»?

Kopioriginal TH 22

Tarjei Vesaas

- 1 Når fikk Tarjei Vesaas sitt internasjonale gjennombrudd?
- 2 Nevn to kjente romaner av Vesaas.
- 3 Hvordan er Tusten, og i hvilken roman finner vi ham?
- 4 Hvem var Tusten slik Vesaas så det? Hva kan Vesaas ha ment med dette?

Kopioriginal TH 23

Johan Borgen

- 1 Hva heter romanserien der Johan Borgen hentet inspirasjon fra sin egen oppvekst?
- 2 Nevn en kjent novelle av Johan Borgen, og fortell kort hva den handler om.

Intervju med en hverdagshelt

Jeg sitter på en krakk ved kjøkkenbordet hos familien Hansen. Nå er det forresten bare Emily Hansen som bor her. Barna har for lengst flydd ut av redet, og mannen hennes er død for lenge siden. Han var en av de mange som kjempet for fedrelandet under den andre verdenskrigen, og som mistet livet. Ja, vi hører så mye om disse heltemodige mennene som kjempet på sjøen.

Emily er stolt av mannen sin. På kirkegården står et minnesmerke over sjøfolkene som mistet livet under krigen. Hver søndag går Emily dit og legger friske blomster på graven. Men det var flere som kjempet under krigen. Emily var en av dem. Men vi hører ikke om de som kjempet for hjem og familie, derfor vil jeg gjerne intervju Emily.

– Hvor gammel var du da krigen brøt ut i Norge?

– Jeg var 32 år gammel da, men jeg husker det som det var i går. Jeg hadde vært gift med Thoralf i 12 år, og vi hadde tre barn. Det var Lise på 11, Margrete på 9 og Morten på 6 år.

Angår det deg kanskje

Angår det deg kanskje
hva jeg gjør?
Og hva jeg tenker?
Angår det meg kanskje
hva du gjør?
Og hva du tenker?
Angår vi hverandre kanskje?
Du og jeg og alle vi
som ved et tilfelle lever her
akkurat nå
og som det beror på
hvordan det skal bli i verden
Angår vi hverandre kanskje?
kanskje det ja
Kanskje

Ingrid Sjöstrand

Kopioriginal TH 26

Strek under der du mener det er brukt feil pronomen, og skriv det riktige over.

Bjørnstjerne Bjørnson

Bjørnstjerne Bjørnson var prestesønn fra Kvikne i Østerdalen. Helt fra hun var liten gutt hjalp vi de svake i samfunnet. Og dette var typisk for Bjørnson gjennom vårt liv. De engasjerte seg for å hjelpe mine medmennesker, både i enkeltsaker og større politiske saker.

Bjørnson tok examen artium, og faren min ville at noen skulle studere videre. Men Bjørnson ville bli dikter. Vi skrev både dikt, fortellinger og skuespill. Det mest berømte diktet denne skrev, var fedrelandssangen «Ja, hverandre elsker dette landet».

Bjørnson ble blant annet populær for deres bondefortellinger. I disse fortellingene ville jeg oppdra bønder og lære meg å overvinne problemer. Språket i disse fortellingene var enklere og mer likt talespråket enn det som var vanlig på hennes tid. Noen prøvde også gjennom disse fortellingene å fornorske det danske språket.

Vi fikk nobelprisen i litteratur i 1903.

Kopioriginal TH 27

Ravnen og ugla

Fra *Eventyr fra 17 land*. Redaktør: Anne Hvenekilde, Cappelen 1979

Jeg vet ikke om **(du/deg/oss)** vil tro meg, men i gamle dager var både raven og ugla hvite som snø.

En dag møttes **(vi/de/noen)** på tundraen, og raven sa: «Er du ikke trett av å være så hvit, ugle. Det er jeg. Kan **(dere/jeg/vi)** ikke begge male **(seg/hverandre/han)** med en annen farge?»

«Gjerne det,» sa ugla. «**(Dere/Vi/Oss)** kan jo prøve og se hvordan det går.» Det var raven fornøyd med. «Godt! Godt!» ropte **(jeg/dere/han)**. «La oss begynne!» Og han la til: «Først maler **(du/dere/noen)** meg, og så maler jeg deg.»

«Å nei,» sa ugla. «Det var ditt forslag, så det er **(disse/han/du)** som må begynne.»

«Ja vel,» sa raven.

(Han/Denne/Dere) skrapte ut noe av den brente oljen fra en lampe. Med oljen og en fjær fra **(han/min/sin)** egen hale begynte han å male ugla. **(Han/Hun/Vi)** arbeidet grundig og tegnet grå flekker av forskjellig størrelse på hver eneste fjær, store flekker på vingene og mindre flekker på brystet og ryggen.

«Så fin **(du/noen/jeg)** har gjort deg!» ropte han da han var ferdig. «Bare se på **(deg/dere/hverandre)** selv!»

Ugla så på seg selv, og **(han/hun/henne)** syntes at hun var så fin at hun ikke kunne bli ferdig med å se på fjærene **(våre/sine/dine)**.

«Å ja!» sa hun til slutt. «Disse flekkene er nydelige. La meg gjøre det samme med **(deg/meg/min)**. Når jeg er ferdig, kommer **(jeg/du/han)** til å være så pen at du ikke kan kjenne deg selv igjen.»

Raven snudde seg mot sola, lukket øynene og satt helt stille.

Ugla gjorde seg flid og brukte lang tid. Da **(hun/han/det)** var ferdig, gikk hun rundt raven og så på **(ham/henne/hverandre)**. Hun så på ham fra seg selv og så at raven var blitt enda mye penere enn **(oss/vi/henne)**. Da ble hun så sint at **(vi/de/hun)** gikk bort til ham og helte alt det hun hadde igjen av oljen, over **(dem/ham/seg)**. Så fløy hun bort så fort hun kunne.

Raven gned seg i øynene, og da **(noen/de/han)** så at han var blitt helt svart, skrek han: «Å, du ugle med skarpe klør og skarpt blikk, nå har du gjort meg svartere enn sot, svartere enn natten!» Og siden har aldri noen sett en ravn som ikke er svart.

Eskimoisk eventyr

Mumu

Av *Ivan Turgenev*

Fra *Döva i litteraturen. Fyra noveller*, SIH Läromedel 1995

Til norsk ved Nikolai Nelvik

I en gate i utkanten av Moskva, i et grått hus med hvite søyler, mesanin-etasje og skakk og skjev balkong, bodde en gang en adelig godseierinne og enke omgitt av en mengde tjenere. Sønnene hennes tjenestegjorde i Sankt Petersburg, døtrene var gift. Hun reiste sjelden bort og levde de siste årene av sin kummerlige alderdom i ensomhet. Livet hadde vært gledeløst og formørket, og hennes livsaften var svartere enn natten.

Blant tjenestefolket var det særlig portneren Gerasim som utmerket seg, nesten to meter høy, bygd som en kjempe og døvstum fra fødselen. Adelsdamen hadde tatt ham med fra godset sitt ute på landet, der han bodde i en liten hytte for seg selv og ble ansett som en av de leilendingene som var punktligst med å betale jordleien. Han var utrustet med en uvanlig styrke og gjorde arbeid for fire. Alt han foretok seg, lyktes han med. Det var en sann fornøyelse å se på ham når han pløyde og med de kraftige hendene presset treplogen ned og – kunne det virke som – helt alene, uten hjelp fra den stakkars hesten, brøt opp den seige jorden, eller når han i begynnelsen av august, omkring sanktpetersdagen, svingte ljàen med en så utslettende kraft at han kunne ha jevnet et kratt av unge bjørketrær med jorden, eller når han hurtig og uten opphold tresket med en to meter lang slagvol* [* stokk til å slå kornet med], og de kraftige, langstrakte skuldermusklene hans senket og hevet seg som vektstenger.

Ved hans evige taushet fikk det utrettelige arbeidet en høytidelig verdighet. Han var en prektig mann, og hadde det ikke vært for skavanken hans, ville enhver jente ha ønsket å gifte seg med ham. Men nå hadde de tatt ham med til Moskva. De hadde kjøpt støvler til ham, de hadde fått sydd ham en lang frakk til sommerbruk og saueskinnspeles til vinterbruk, de hadde gitt ham kost og feiebrett og beordret ham til tjeneste som portner.

I begynnelsen var han ikke særlig tilfreds med sin nye tilværelse. Fra barndommen av var han vant til å arbeide med jorden, til livet på landet. Avsondret fra menneskelig fellesskap på grunn av lytet sitt vokste han opp, stum og sterk, som et tre vokser opp av fruktbar jord. Etter at han flyttet til byen, forstod han ikke hva som skjedde med ham. Han kjedet seg og var forvirret som en kraftig okse som nettopp er hentet inn fra beitet der saftig gras vokste den helt opp til buken, og er blitt drevet inn i en kuvogn på toget og nå fraktes hastig bort, den velfødde kroppen omhyllt av røyk og gnister og skyer av damp, fraktes bort med bulder og brak. Men hvor hen, det vet bare Gud.

Sine gjøremål i den nye stillingen så Gerasim nærmest på som en spøk

etter det tunge arbeidet på åkrene. På en halv time var han ferdig med alt, og da ble han enten stående midt i gården med åpen munn og se på alle forbipasserende som om han lette etter en løsning på sin gåtefulle situasjon, eller så gikk han plutselig bort i et hjørne, slengte fra seg kost og brett, kastet seg hodestups ned på bakken og lå flere timer i trekk ubevegelig på magen som et fanget dyr.

Men mennesket venner seg til alt, og Gerasim ble omsider vant til bylivet. Han hadde ikke mange oppgaver; det eneste han skulle gjøre, var å holde gården ren, to ganger om dagen hente en tønne vann, sanke sammen og hogge ved til kjøkkenet og huset, ikke slippe inn uvedkommende og holde vakt om nettene. Og det må sies at han utførte sine oppgaver med omhu. På gårdsplassen så man aldri rusk eller rask, ikke så mye som en flis. Hvis kjerra med det utslitte øket som han hadde fått til rådighet for å hente vann, kjørte seg fast i et gjørmehull, la han seg bare på med skulderen og skubbet opp både doning og hest. Satte han i gang med å hogge ved, klang øksa som glass, og flis og kubber fløy til alle kanter. Og hva uvedkommende angår fikk alle stor respekt for ham fordi han en gang nattetid hadde fakkert to tyver og deiset dem sammen panne mot panne, og det så ettertrykkelig at det ikke var nødvendig å ta dem med til politiet etterpå. Forbipasserende – og slett ikke skøyere, men ganske tilfeldige mennesker – pleide til og med om dagen å vifte avvergende og rope til den fryktinngytende mannen når de så ham, som om han kunne høre ropene deres.

Gerasims forhold til de andre tjenerne var ikke direkte vennskapelig, de var litt redde for ham, men likevel fortlølig. Han betraktet dem som sin familie. De snakket til ham med tegn, og han forstod dem og utførte alle ordrer til punkt og prikke. Men han kjente også sine rettigheter, og ingen våget å sette seg på hans plass ved bordet. I det hele tatt var Gerasim streng og alvorlig av legning og elsket å ha orden i alt. Ikke engang hanene våget å slåss i hans nærvær, for det var en ulykke om han kom over dem. Da tok han dem straks i bena, svingte dem rundt i lufta ti–tolv ganger og slengte dem til hver sin kant.

I gården hos adelsdamen var det til og med gjess. Men gåsa er som kjent en sober og sindig fugl. Gerasim hadde respekt for gjessene, han passet dem og gav dem mat. Han minte selv om en verdig gasse.

Han hadde fått seg tildelt et lite rom over kjøkkenet. Han innredet det selv etter egen smak. Han laget også en seng av eikebord på fire klosser, riktig en kjempeseng. Man kunne sikkert ha lagt halvannet tonn på den uten at den hadde brutt sammen. Under sengen stod en solid kiste, i en krok et lite bord av samme solide konstruksjon og ved bordet en lav stol med tre ben, så solid at Gerasim pleide å løfte og slippe den med et selvtilfreds smil. Han låste rommet med en hengelås som lignet på en kringle, bortsett fra at den var svart. Nøkkelen bar han alltid på seg i en liten rem. Han ville ikke at noen skulle gå inn til ham.

Slik gikk et år, og mot slutten av året skjedde noe som angikk Gerasim.

Den gamle adelsdamen som han tjente hos, fulgte gamle seder og skikker i ett og alt og holdt seg med en stor stab av tjenestefolk. I huset var

det ikke bare vaskekoner, syersker, snekkere og skreddere, men til og med en salmaker som også virket som dyrlege og lege for folket. Det var en lege for fruene i huset, og endelig var det en skomaker ved navn Kapiton Klimov, en uforbederlig drukkenbolt. Den sistnevnte så på seg selv som en krenket person som ikke var verdsatt etter fortjeneste, et dannet menneske skapt for livet i hovedstaden* [*Hovedstaden på denne tiden var Sankt Petersburg.] og ikke for et liv i Moskva, en mann uten meningsfylt beskjeftigelse, som nå hadde havnet i en avkrok. Og om han drakk – som han sa langsomt og med ettertrykk og slo seg for brystet – så var det for å drukne sin sorg over det.

En gang ble han samtaleemne i et møte mellom adelsdamen og hovmesteren hennes, Gavriila, en person som bare etter de gule, små øynene og haukenesen å dømme så ut til å være forutbestemt av selveste skjebnen til å være sjef. Adelsdamen klaget over Kapitons elendige moral; dagen før hadde man funnet ham liggende i gaten.

– Hør her, Gavriila, sa hun med ett. Skulle vi gifte ham bort? Eller hva mener du? Kanskje han slår seg til ro.

– Ja, hvorfor ikke gifte ham bort, nådige frue! Det kunne man gjøre, nådige frue, svarte Gavriila. – Det ville være utmerket, nådige frue.

– Ja, men hvem vil ha ham?

– Det var det, da, nådige frue. Men gjør som De selv synes, nådige frue. Det er alltid et eller annet han kan brukes til, om jeg så får si. Han hører ikke til dem man ser helt bort fra.

– Virker det ikke som han liker Tatjana?

Gavriila var på nippet til å svare, men knep sammen leppene.

– Ja, la ham fri til Tatjana, slo adelsdamen fast idet hun med velbehag tok seg en pris snus. – Har du forstått?

– Ja, nådige frue, sa Gavriila og gikk sin vei.

Da Gavriila kom tilbake til rommet sitt (det lå i en sidefløy og var nesten helt overfylt av jernbeslåtte kister), skyssset han straks ut sin kone og satte seg ved vinduet og funderte. Den uventede ordren fra hennes nåde forvirret ham tydeligvis. Til slutt reiste han seg og fikk sendt bud på Kapiton. Kapiton innfant seg ... Men før vi gjengir samtalen mellom dem for leserne, skal vi med noen få ord fortelle hvem denne Tatjana var, hun som Kapiton skulle gifte seg med, og hvorfor den nådige fruens befaling gjorde hovmesteren så bekymret.

Tatjana var ansatt som vaskehjelp (hun hadde for øvrig bare ansvar for finvasken, slik som enhver dyktig og erfaren vaskehjelp), var omtrent tjuen år, blond, liten og tynn og hadde fødselsmerke på venstre kinn. Fødselsmerke på venstre kinn blir i Russland regnet som et dårlig tegn – et forvarsel om et ulykkelig liv. Tatjana kunne ikke skryte av sin lodd i livet. Fra sin tidlige ungdom var hun blitt dårlig behandlet, hun arbeidet for to, men vennlighet opplevde hun aldri. Man gav henne simple klær, og hun fikk minst mulig lønn. Slektninger hadde hun nesten ikke. En gammel matforrådsbestyrer fra godset, ikke lenger arbeidsfør og derfor etterlatt på landet, var onkelen hennes, og blant bøndene hadde hun noen onkler til – det var det hele.

En gang ble hun regnet for å være en skjønnhet, men det vakre utseendet mistet hun fort. Av vesen var hun særdeles underdanig eller rettere sagt forskremt. Med seg selv var hun fullstendig likegyldig, andre var hun livredd for. Hun tenkte bare på hvordan hun skulle bli ferdig med arbeidet i tide, snakket aldri med noen og skalv bare adelsdamen ble nevnt, selv om hun nesten aldri møtte henne. Da Gerasim ble hentet fra landsbyen, besvimte hun nesten av skrekk ved synet av den veldige kroppen og prøvde på alle måter å unngå å møte ham. Ja, hun pleide å knipe sammen øynene når hun tilfeldigvis løp forbi ham på vei fra hovedbygningen til vaskehuset. Gerasim la ikke spesielt merke til henne den første tiden, men så begynte han å se interessert på henne, og til slutt kunne han ikke få øynene fra henne. Han fant behag i henne – om det var på grunn av det beskjedne ansiktstrykket eller den fryktsomme måten hun beveget seg på, det må Gud vite.

En gang da hun gikk forsiktig over gården med en av adelsdamens stivete bluser, tok noen plutselig et kraftig tak i albuen hennes. Hun snudde seg og skrek til – bak henne stod Gerasim. Men et dumt glis og et vennlig grynt rakte han henne en liten pepperkakehane med gyllen stjert og gylne vinger. Hun ville nekte å ta imot, men han presset den inn i hånden hennes, ristet på hodet, gikk sin vei, vendte seg om og utstøtte enda et elskverdig grynt.

Fra den dagen fikk hun ikke fred for ham – hvor hun gikk og stod møtte han henne som på bestilling, smilte, gryntet, veivet med armene, truet på henne et bånd som han trakk fram fra frakken, og feide bort rusket foran føttene hennes. Den stakkars jenta ante ikke hvor hun skulle gjøre av seg. Snart visste hele huset om den stumme portnerens påfunn, og vittigheter og spydige bemerkninger haglet over Tatjana. Men å gjøre narr av Gerasim, det våget ingen – han likte ikke spøk, og til og med henne lot man være i fred når han var i nærheten. Enten jenta likte det eller ikke, havnet hun under hans beskyttelse.

Som alle døvstumme var han rask i oppfattelsen og forstod det utmerket godt når man lo av ham eller henne. Bestyrerinnen for lintøyforrådet, Tatjanas overordnede, ertet henne en gang ved middagsbordet, slik at den stakkars piken ikke visste hvor hun skulle vende blikket og nesten begynte å gråte av harme. Da reiste Gerasim seg brått, strakk fram den veldige neven, la den på hodet til bestyrerinnen og så henne i øynene med et raseri så mørkt at hun krøkte seg over bordet. Alle ble stille. Gerasim tok skjeen sin igjen og fortsatte slurpe i seg kålsuppe. «Hør her, din døve djevel, ditt skogtroll,» mumlet man, men bestyrerinnen reiste seg og gikk til pikeværelset.

En annen gang vinket Gerasim Kapiton til seg med fingeren, den samme Kapiton som vi allerede har fortalt om, ettersom han merket at Kapiton pratet altfor elskverdig med Tatjana. Han geleidet ham ut til vognskjulet og tok, for å skremme ham, tak i enden på en stang som stod i en krok – bare lett truende, men tydelig nok. Fra da av var det ingen som tøyset med Tatjana. Og for ham selv fikk det ingen følger. Riktignok hadde bestyrerinnen besvimt da hun kom inn i pikeværelset, og deretter hadde hun

på snedig vis sørget for at adelsdamen allerede samme dag fikk kjennskap til Gerasims grove overgrep. Men den lunefulle gamle damen brast bare ut i latter og lot bestyrerinnen flere ganger fortelle – selv om sistnevnte følte seg ytterst krenket av dette – hvordan han, som adelsdamen sa, «bøyde deg ned litt med sin tunge hånd», og dagen etter sendte hun Gerasim en sølvrubel.

Den gamle verdsatte Gerasim som sin trofaste og sterke vokter. Han var redd henne, men satte likevel sin lit til hennes gunst og hadde allerede til hensikt å henvende seg til henne med en bønn om at hun måtte gi ham lov til å gifte seg med Tatjana. Han ventet bare på den nye frakken som hovmesteren hadde lovet ham, så han kunne stille for adelsdamen i anstendig antrekk. Men så kom fruen plutselig på ideen å gifte bort Tatjana til Kapiton.

Leseren forstår nå uten videre hva som var årsaken til den bekymringen hovmesteren Gavriila ble belemret med etter samtalen med fruen i huset. Fruen – tenkte han der han satt et øyeblikk ved vinduet – er naturligvis vennlig innstilt overfor Gerasim (for Gavriila var dette velkjent, og derfor så han gjennom fingrene med Gerasims oppførsel), han er jo tross alt et vesen uten ord. Jeg kan ikke fortelle fruen at Gerasim oppvarter Tatjana. Og forresten, når alt kommer til alt, hva slags ektemann vil han bli? Men på den annen side er det best at dette – Gud forlate meg – skogtrollet får vite at man har til hensikt å gifte bort Tatjana til Kapiton, selv om han helt sikkert – sann mine ord – kommer til å knuse alt som finnes i huset. Ham kan man jo ikke komme overens med. En sånn djevel – å, jeg arme synder – kan man ikke på noen måte bringe til fornuft.

Nå kom Kapiton inn, og dermed mistet Gavriila tråden i funderingene sine. Den sorgløse skomakeren slo ut med hendene, lente seg skjodesløst mot veggen ved døren, la høyrebenet i kors over det venstre og ristet på hodet. Her har De meg, ville han si. Hva kan jeg stå til tjeneste med?

Gavriila tittet på Kapiton og begynte å tromme med fingrene mot vindusposten. Kapiton bare plirte litt med de små tinnknappøyne sine, men senket ikke blikket, smilte til og med en tanke og strøk hånden over det lyse håret som strittet til alle kanter. Ja, men det er jo meg, tenkte han, meg! Hva glør du sånn for?

– Du er meg en vakker en, sa Gavriila og tidde en stund. – Vakker. Det er det siste man kan si.

Kapiton trakk bare på de smale skuldrene. Er du så mye bedre selv da, tenkte han i sitt stille sinn.

– Nå, se på deg selv, se nå, fortsatte Gavriila anklagende. – Nå, hvem ser du ut som?

Kapiton lot blikket vandre rolig over den slitte, fillete jakken og de lappete buksene. Han studerte med spesiell oppmerksomhet de utgatte støvlene sine og rettet på nytt blikket mot hovmesteren.

– Hva gjelder det, min herre?

– Hva gjelder det, min herre, gjentok Gavriila. – Hva det gjelder? Du sier bare: Hva gjelder det. Som djevelen selv – Gud forlate meg – ser du ut. Det er ham du ligner på.

Bare bruk kjeft, Gavriila Andreitsj, bare bruk kjeft, tenkte han.

– Du har jo vært full igjen, begynte Gavriila. Igjen! Hva? Nå, svar da.

– På grunn av dårlig helse er jeg faktisk kommet under innflytelse av alkoholholdige drikker, svarte Kapiton.

– På grunn av dårlig helse! Du får for lite pryl, det er saken. Dessuten har du gått i lære i Sankt Petersburg. Du lærte mye i løpet av den tiden. Men maten her spiser du uten å gjøre rett for deg.

– I denne saken, Gavriila Andreitsj, er det bare én som kan dømme meg: Herren Gud selv og ingen annen. Bare han vet hva slags menneske jeg er på denne jord, bare han vet om jeg gjør rett for maten. Og når det gjelder drikkingen, så har jeg heller ikke der noen skyld, det er det i stedet en viss kamerat som har. Han lokket meg, ja, han var slu, det vil si: han stakk av, men jeg ...

– Men du, din lømmel, ble liggende igjen i gaten. Din fyllefant. Vel, det er ikke det saken gjelder, fortsatte hovmesteren. – Den nådige frue – han tok en liten pause – den nådige frue ønsker at du skal gifte deg. Har du forstått? Hun mener at du kommer til å slå deg til ro når du er gift. Begriper du det?

– Jo da, jeg forstår, ærede herre.

– Nå, da så. Jeg for min del mener man burde ta deg ordentlig i kragen. Vel, det er hennes sak. Hva sier du, samtykker du i giftermålet?

Kapiton gliste bredt.

– Ekteskap er godt for mennesket, Gavriila Andreitsj. Og for egen del vil jeg si at det skal være meg en meget behagelig fornøyelse.

– Ja vel, svarte Gavriila og tenkte: Man får si at fyren vet å uttrykke seg.

– Det er bare det, fortsatte han høyt, at bruden man har valgt ut til deg, ikke passer så godt.

– Hvem er det, om De tillater at jeg spør?

– Tatjana.

– Tatjana?

Kapiton sperret opp øynene og frigjorde seg fra veggen.

– Nå, hvorfor blir du så bestyrtet? Faller hun kanskje ikke i smak?

– Hvordan ikke i smak, Gavriila Andreitsj! Piken er ikke så verst, hun er arbeidsom og stillferdig. Men De vet jo selv, Gavriila Andreitsj, at han, skogtrollet, steppespøkelset, han oppvart...

– Jeg vet det, min venn, jeg vet alt, avbrøt hovmesteren ham iltert, men ...

– Ja, men hva tenker De på, Gavriila Andreitsj! Han kommer jo til å slå meg i hjel, sann mine ord, han slår meg i hjel, akkurat som han smekker til en flue. Han har en neve som ... De har jo selv sett neven hans. Han har ganske enkelt en hånd som Minin og Pozjarskij* [*Henspiller på et monument i Moskva over disse to mennene, som ledet kampen mot en polsk invasjon i begynnelsen av 1600-tallet.] Han er jo døv, og når han slår, hører han ikke hvordan han slår! Han veiver med de kjempemessige armene som i søvne. Og det er umulig å hindre ham. Hvorfor? Fordi han, som også De vet, Gavriila Andreitsj, er døv og dessuten dum som en sau. Han er som et dyr. Jeg har aldri sett noe verre. Må jeg nå lide på grunn av

ham? Selvsagt bryr jeg meg ikke lenger om noe som helst. Mennesket tilpasser seg, lærer seg å holde ut, blir innsmurt som en krukke fra Kolomna. Men jeg er i alle fall et menneske og faktisk ikke noen verdiløs krukke.

– Jeg vet det, jeg vet det, og spar deg disse flotte ordelag.

– Herre min Gud, fortsatte skomakeren heftig, – når tar dette slutt? Når, Herre Gud? Jeg er en stakkar, en stakkar uten håp. Skjebnen, min skjebne, tenk på den! I unge år ble jeg slått etter ordre fra min tyske husbond. I mine beste år ble jeg slått av mine likemenn, og til slutt, i moden alder ... se hva jeg har oppnådd etter lang og tro tjeneste.

– Å, du din slappfisk, sa Gavrilja. – Hvorfor kommer du egentlig med slike utgytelser?

– Hva mener De med «hvorfor», Gavrilja Andreitsj! Pryl er jeg ikke redd for, Gavrilja Andreitsj. Om husbonden min straffer meg innenfor fire vegger, men hilser på meg i andres nærvær, så regnes jeg fremdeles som et menneske, men her kan hvem som helst ...

– Nei, gå din vei, avbrøt Gavrilja utålmodig.

Kapiton snudde seg og lusket bort.

– Men tenk deg at han ikke var her lenger, ropte hovmesteren etter ham, – ville du gå med på dette da?

– Jeg bekrefter mitt samtykke, svarte Kapiton og gikk.

Veltalenheten sviktet ham ikke engang i nødssituasjoner.

Hovmesteren vandret noen runder gjennom rommet.

– Nå, hent så Tatjana, sa han til slutt.

Etter noen øyeblikk kom Tatjana inn, nesten lydløst, og ble stående ved terskelen.

– Hva befaler De, Gavrilja Andreitsj, spurte hun med lav stemme.

Hovmesteren så gjennomtrengende på henne.

– Nå, sa han, vesle Tatjana, vil du gifte deg? Den nådige frue har funnet en mann til deg.

– Som De befaler, Gavrilja Andreitsj. Men hvem har hun utsett til brudgom? la hun beskjedent til.

– Kapiton, skomakeren.

– Som De befaler, nådige herre.

– Han er en tankeløs person, det skal være visst. Men den nådige frue setter sin lit til deg i dette tilfellet.

– Som De befaler, nådige herre.

– Det er bare én hake ved det, og det er den døve, den pokkers Gerasim. Han oppvarter deg. Hva slags trolldomskunst har du brukt for å lokke den bjørnen til deg? Han kommer formodentlig til å slå deg i hjel.

– Det kommer han til å gjøre, Gavrilja Andreitsj, han kommer sikkert til å slå meg i hjel.

– Slå i hjel ... Nå, det vil vel vise seg. Hva er det du sier, egentlig: slå i hjel! Kanskje har han rett til å slå deg i hjel? Tenk over det.

– Men jeg vet ikke, Gavrilja Andreitsj, om han har rett til det eller ikke.

– En slik en! Du har ikke lovet ham noe, da ...

– Hva mener De, nådige herre?

Hovmesteren tidde og tenkte seg om en stund. Du er en uskyldig sjel, tenkte han.

– Nå vel, sa han høyt, vi skal snakke mer med deg. Men gå nå, vesle Tatjana. Jeg ser at du er en medgjørlig pike.

Tatjana snudde seg, støttet seg lett til dørkarmen og gikk ut.

Kanskje den nådige frue har glemt dette giftermålet til i morgen, tenkte hovmesteren. Hvorfor skal jeg bekymre meg? Den rakkeren skal vi nok få bukt med. Hvis noe skulle skje, melder vi fra til politiet.

«Döv – javisst, leva i två världar»

Av Daniella Josberg

Fra *Döva i litteraturen. Att växa som döv*, SIH Läromedel, Örebro 1995

Til norsk ved Nikolai Nelvik

Som tenåring fikk jeg – som alle døve barn – uføretrygd og sykepenger/førtidspensjon på til sammen rundt fem tusen kroner i måneden. Det var veldig mye penger for en tenåring! Det gjorde meg så forbannet. Det hadde vært mye bedre å bruke noe av pengene til å produsere flere fjernsynsprogram eller til andre aktiviteter for døve.

Når man får så mye penger, betyr det at samfunnet ser på en som sterkt handikappet. Hvordan skal man da finne ut hva man duger til? Det ble vanskelig for meg, og det var da jeg bestemte meg for å ta av de fem tusen kronene per måned og spare til skolepenger på Gallaudet University. Etter det syntes jeg ikke særlig synd på meg selv fordi jeg fikk disse bidragene. Jeg brukte jo pengene ganske fornuftig!

Gallaudet er verdens eneste universitet for døve. Det ligger i Washington D.C. og har eksistert siden 1864. Studentene er døve, hørselshemmede og til og med hørende fra USA og resten av verden – 2500 av til sammen 5000 personer studerer på universitetsnivå. Universitetet har godt rykte også utenfor de døves verden, og mange suksessrike døve har studert ved Gallaudet.

Jeg husker denne sommeren, 1987, før jeg skulle reise. Spenningen og frykten vokste i meg hele tiden. Jeg grudde meg for varmen i Washington, 40–50 grader og 90–95 prosent luftfuktighet. Hvordan skulle jeg klare å lese i den varmen? Jeg var redd for å skilles fra mor, som skulle følge meg til Washington. En *døv* og *redd* og *liten* jente, ensom og forlatt i den store, vide verden på den andre siden av Atlanterhavet. Ikke mange foreldre ville ha sendt sin eneste datter til Amerika, men mor og far stolte på meg, og jeg hadde bestemt meg for å lese som bare pokker, jobbe for å få gode karakterer og bli noe riktig stort. Selv om jeg var döv, skulle jeg vise alle hørende at jeg kunne bli noe. Jeg visste ikke riktig hva, kanskje forretningskvinne eller advokat. I alle fall ikke hjemmeværende husmor som vasker gulv og tak dag ut og dag inn. Jeg ville vente med å få barn til jeg ble tretti, minst ... og hadde nådd toppen av karrieren ... og fått *alt* jeg ønsket meg!

En sen kveld like før jeg skulle reise, fikk jeg plutselig lyst til å sykle bort til Manilla for å se skolen for siste gang. Den hadde jo vært mitt andre hjem. Det er en gammel bygning med eget kapell. Jeg satt der på en benk, laget en skisse av skolen og tenkte ... Jeg hoppet over to klasser på Manilla. Dermed fikk jeg to år av livet mitt «til gode». Ytterligere fire år sparte jeg da jeg hoppet over gymnaset. Det er seks år til sammen. I stedet hadde jeg fått mitt livs sjanse: å studere ved et universitet i Amerika. Hvis jeg studerte

i fem år, ville jeg være cand. philol. når jeg ble nitten, knapt tjue år. Jøss – for en drøm! Og nå skulle den bli virkelighet.

Så satt jeg sammen med mor i en jumbojet på vei fra Paris til Washington D.C. Maten var dårlig, jeg hadde hovne føtter og var veldig rastløs. Timene sneget seg av sted.

Jeg kom til Amerika fjorten år gammel. Jeg hadde ventet meg luksus og vakre hus. Men i sentrum av Washington D.C. bor det stort sett bare fattige svarte, og Gallaudet ligger i et slumstrøk, midt i kjerneområdet for narkotikahandelen. Det blir begått mange mord der, og det er mye annen kriminalitet i strøket.

Mor ble en uke, og den siste kvelden spiste vi middag i Georgetown, gamlebyen i Washington D.C. Alt var såre vel. Så forlot hun meg på Gallaudet, i et studentværelse med grå vegger, kakerlakker og et dårlig klimaanlegg i en av verdens varmeste og fuktigste byer. Hun tok drosje til flyplassen. Jeg stod og så etter baklysene på drosjen helt til den forsvant, og blikket mitt ble sløret. Jeg gråt og gråt. Jeg følte meg helt tom innvendig. Hva hadde jeg her å gjøre? Hva hadde jeg gitt meg ut på? Mor, mor, mor, hvisket jeg. Når skulle jeg få se henne igjen? Jeg sovnet ganske fort, og da jeg våknet neste morgen, trodde jeg først at jeg var på hotellrommet jeg hadde delt med mor. Men der lå jeg i en tretti år gammel seng i studentværelset mitt og stirret opp i taket.

Romkameraten min var en døv amerikansk jente. Hun var oralist, det vil si at hun hadde levd blant hørende og kunne nesten ikke tegnspråk. «I am going to take a shower,» sa hun. Jeg svarte «yes» på amerikansk tegnspråk og sa «ja, ja» på svensk. Jeg ante ikke hva hun sa. Jeg var ikke så god i engelsk i begynnelsen, ikke i amerikansk tegnspråk heller, til tross for at jeg hadde tatt noen leksjoner hjemme i Sverige for å være forberedt. Virkeligheten er aldri slik man tror. Plutselig hadde det gått flere uker, altfor fort. Det følte som om jeg levde i en lang drøm, som om jeg ble flere år eldre på veldig kort tid. Det skjedde så enormt mye.

Utenlandske studenter ved Gallaudet må først ta et kurs som heter New Signers Program (NSP), for å lære grunnelementene i det amerikanske tegnspråket. Ellers ville utlendingene ha fått en svært så tøff start på skolen. Mange døve amerikanere, som for eksempel romkameraten min, tar også dette kurset og lærer seg tegnspråk for første gang, kanskje i tjuårsalderen. I Amerika er det ennå svært mange oralskoler, det vil si skoler der de ikke får lov til å bruke tegnspråk. Jeg trodde faktisk at døve i Amerika hadde det bedre enn døve i Sverige, men oppdaget at vi har det bedre her. I Sverige er det bare noen få oralskoler igjen, som Alvik skole for hørselshemmede, og der lærer man både å snakke og å bruke tegnspråk.

Et år tidligere hadde jeg sagt at jeg ville til USA og studere og aldri komme hjem igjen. Nå hadde jeg en voldsom hjemlengsel. Jeg hadde det ikke godt. Jeg hadde vært på gråten flere ganger i timene, men hadde ikke kunnet gi uttrykk for følelsene mine. De la seg som en hard klump i magen. Jeg ville skrike det ut, få ut det vonde, men man skulle jo være hyggelig

mot alle. Nye mennesker, nytt tegnspråk, engelsken, et værelse så lite som et musehull med svart gitter foran vinduet, klimaet – alt var en påkjennning.

Jeg fylte femten samme dag som det var avslutning på NSP. Jeg husker at jeg løp bort til det lille postkontoret på området med det samme skolen var slutt, men det var ikke et eneste brev til meg, ikke engang fødselsdagsgratulasjon fra mor og far. Jeg ble så skuffet. Det var avslutningsfest om kvelden, og de som jobbet med NSP, holdt tale og delte ut diplom til alle studentene. Etterpå bad sjefen for NSP, Paul Singleton, meg komme opp på podiet, og så sang alle *Happy Birthday* for meg. Jeg ble ildrød i ansiktet. Det var omtenksomt av dem. Amerikanerne er flinke til å gjøre stas på folk. Etter festen gikk jeg til Abbey, baren på Gallaudet. Der er det bare døve som sitter og prater. Til og med de som står i kassen, er døve og bruker tegnspråk. Det er helt fantastisk!

For å bli tatt opp som «riktig» student ved Gallaudet går mange *preparatory school* et halvt år eller ett år. Jeg begynte der, men etter bare to uker ble jeg antatt som *freshman* (førsteårsstudent) ved universitetet fordi jeg hadde gjort det så godt på prøvene. Vi var seks studenter av tre hundre som gikk *preparatory* og ble tatt opp etter så kort tid. Jeg var overlykkelig! Alle kom fram og gratulerte og sa: Å, så flink du er, og bare femten år! Wow! Allerede fra begynnelsen visste alle hvem jeg var – jenta fra Sverige som *bare er femten år*.

Mor og far skulle ha kommet på besøk, men de kom ikke. Jeg var skuffet og hadde hjemlengsel. Jeg savnet mormors biff Lindström og mors blåbærpai og syntes det var altfor mye «junkfood» i Amerika. Det var hamburger til frokost og eggepulver i omeletten. Brødet smakte akkurat som skumgummi.

Den første tiden som *freshman* var ikke lett. Mensen uteble og kom ikke tilbake før etter flere måneder, sikkert på grunn av kulturforskjellen. Og så følte jeg nok et slags stress, som kanskje var ubevisst. Jeg var ikke vant til så stort døvemiljø. I tillegg til de om lag 2500 studentene er det også en *elementary* og en *secondary school* på Gallaudet, så i alt er det rundt 5000 døve på det samme området. Jeg var vant til Manilla, der vi bare var 120. Jeg savnet en nær venn.

I begynnelsen valgte jeg for mange fag og måtte kutte ut noen av dem, blant andre amerikansk historie. Jeg var ikke god nok i engelsk. Engelsk er et vanskelig språk å lære for døve fordi skrivemåten er så forskjellig fra uttalen. Jeg som hadde klart meg så godt blant hørende i Sverige, fikk problemer i Amerika. Folk forstod ikke hva jeg sa, så jeg måtte skrive hele tiden. Det var veldig slitsomt å bruke papir og blyant bestandig. Jeg fikk skrivekrampe. Det var akkurat som når en hørende møter en døv som han ikke kan kommunisere muntlig med. I stedet skriver de, og det er uvant og anstrengende for den som hører. Jeg følte meg virkelig handikappet den første tiden i Washington D.C.

Jeg bestemte meg for å konsentrere meg om engelsken og meldte meg på taletreningskurs et par ganger i uken. Det var morsomt, og jeg gjorde framskritt for hver leksjon. Dessuten gikk det bedre etter at jeg fikk dele

rom med Rebekah. Jeg byttet romkamerat fem ganger den første tiden. Den verste av dem var en sveitsisk hørende som knullet med den italienske kjæresten sin hver eneste natt i tre uker. Jeg fikk ikke sove oppi all dunkingen og daskingen, så jeg smugtittet på dem. Man mistet all respekt.

Rebekah er hørende og har ekstrajobb som tegnspråkstolk. Hun hjalp meg mye med den engelske uttalen. Hun var utvekslingsstudent på Gallaudet og skulle være der et år for å få erfaring med døve, finne ut om hun trivdes med å arbeide blant døve og lære seg tegnspråk. Hun tenkte som en europeer, var veldig forståelsesfull og langt fra så overflatisk som amerikanere flest.

Den høsten var jeg faktisk dypt deprimert. Iblant ble jeg nesten hysterisk og fikk panikk og kunne ikke puste normalt. Hos Rebekah kunne jeg gråte ut. Jeg lærte endelig å gi uttrykk for følelsene mine, og da gikk det bedre.

Allerede i begynnelsen fikk jeg en god guttevenn, Rafi. Han ble som en storebror for meg. Han flyttet tilbake til New York da han ikke hadde råd til å studere ved Gallaudet lenger. Jeg reiste dit og besøkte ham en helg. Jeg er svært begeistret for New York. Det er et bilde av Amerika, en levende by med en blanding av alle menneskeraser. Det er ikke nødvendig å høre for å ha det bra der, det er så mye interessant å se på. Jeg nyter livet og er lykkelig når jeg er der. Man føler seg akseptert i samfunnet ettersom alle er forskjellige, og alle må kjempe, ikke bare svarte og blinde og døve, slik som i andre byer og land. I New York er det bare om å gjøre å vinne. Hvem som helst kan bli hva som helst. Jeg liker det. Folkevrimmelen i gatene og alle bilene – det er musikk for meg! Sammenligner man tilbudet for døve i Stockholm og New York, er det ingen ting i Stockholm. Grensene her er mye snevrere; jeg er ikke like fri som i New York. Der gir folk blaffen i om man er døv eller ikke, de er likedan mot alle. I New York er det mer sjelden at folk er engstelige for døve ettersom de er vant med alle slags mennesker. Selv om de har det travelt, har de tid (i alle fall på overflaten) til å være vennlige. Jeg røyker mye mindre når jeg er i New York, det føles unødvendig. I Stockholm kan jeg føle angst, en frykt som kommer og går.

Fortellingen om Lynn, døvfødt

Av Kjerstin Karling

Fra *Döva i litteraturen. Att växa som döv*, SIH Läromedel, Örebro 1995

Til norsk ved Nikolai Nelvik

Lynn stormet opp innkjørselen før oss og hadde allerede ringt på da vi kom fram. Jeg var ille til mote. Både Louise og jeg tenkte på de døve menneskene vi skulle møte i kveld. Bruce, som alltid var ivrig etter å få seg nye kamerater, så forventningsfullt fram til å leke med Simmons yngste sønn, som var omtrent på samme alder.

«Kom inn! Vi har ventet på dere!» Barbara Simmons møtte oss med et varmt smil og tok ytterklærne våre. Lynn holdt seg tett inntil Louise. Vi fulgte etter Barbara inn i en liten, men koselig stue. En svak røyklukt kom fra glørne i peisen. En julekrybbe med alt som hørte til, inklusive utskårne lam og esler, pyntet hyllen over ildstedet.

En mann og en kvinne reiste seg da vi kom inn. Jeg kjente igjen mannen som den døve som hadde sagt sin hjertens mening på møtet i foreldreforeningen.

«La meg få presentere Jim og Alice Hudson.» Jeg rakte fram hånden. Barbara passet på at Jim og Alice kunne se leppene hennes mens hun snakket. Samtidig presenterte hun oss på tegnspråk.

«Hei!» Jims stemme var tydelig, men den hadde en umiskjennelig «døv» klang. «Så hyggelig at alle kunne komme i kveld.»

«Og dette er Diane, fireåringen vår,» sa Barbara. En mørkhåret jente i jeans og lysegul bluse var nettopp kommet ut fra kjøkkenet. Lynn smilte sjenert mot Diane, men holdt et godt tak i hånden på Louise. Begge jentene gikk på førskolen i Starr King, men ettersom de ikke gikk i samme klasse, hadde de bare sett hverandre ved et par anledninger.

Vi hilste på Mike Simmons – han hadde vennlig stemme og smilte nesten hele tiden. Jeg likte ham med det samme. Barbara og Mike var noen år eldre enn Louise og meg. Louise og jeg satte oss i sofaen, Jim og Alice gikk tilbake til stolene sine. Jim fanget blikket til Diane og sa noe til henne på tegnspråk, og hun kom løpende. Han gav henne en liten dult i magen, og hun stormet tilbake til Lynn.

Barbara unnskyldte seg og forsvant ut i kjøkkenet et øyeblikk. Mike tok med seg Diane og Lynn inn i et annet rom for å sette dem i gang med en eller annen lek. Alene med Jim og Alice følte jeg meg brydd, visste ikke hva jeg skulle si. Uten å tenke over det rakte jeg ut hånden og skjøv til side et tidsskrift som lå på salongbordet. Et annet tidsskrift fanget oppmerksomheten min: *The Deaf American* – store, hvite bokstaver på en gulbrun forside. November 1969. Under bildet av en distingvert utseende, akademisk kledd herre stod det: «Fjerde rektor ved Gallaudet College: Doktor Edward Clifton Merrill jr.»

«Det er et tidsskrift som de døve gir ut,» sa Jim da han så det interesserte uttrykket i ansiktet mitt. «Jeg tror ikke skoler som Starr King vet at det eksisterer, engang. Det står massevis der som man aldri får se i *Volta Review!*» Han smilte på en måte som gjorde at jeg ikke var helt sikker på hva han mente.

«Jeg satte virkelig pris på det De sa på møtet på skolen forrige uke,» sa jeg og følte meg mer avslappet. Han og Alice så nøye på ansiktet mitt. «Som de andre foreldrene ble jeg selvsagt forbauset over at noen som snakker så godt som De, også bruker tegnspråk.» Nå så Jim og Alice på hverandre og deretter på meg med et forvirret uttrykk. Jeg skjønnte at de ikke hadde forstått.

«Neste uke?» spurte Jim, og klangen i stemmen minte meg ettertrykkelig på at han ikke kunne høre meg. Jeg så på Louise og igjen på Jim og Alice. Jeg var like rådvill som så mange ganger før når jeg hadde prøvd å få Lynn til å forstå. Jeg gjentok det jeg hadde sagt, langsommere.

«Jeg – satte – pris – på – det – De – sa – på – møtet – på – skolen – forrige – uke. – Jeg – ble – forbauset – over – at – en – døv – som – snakker – så – godt – som – De, – også – bruker – tegnspråk.» Jeg vendte meg direkte mot Jim mens jeg snakket.

«Ja! Møtet forrige uke!» sa Alice med lav, spinkel stemme. Hun begynte å tolke for Jim og formet samtidig med leppene «møtet forrige uke». Louise og jeg så hvordan Jims ansikt lyste opp i et gjenkjennende smil, fulgt av den klukkende latteren som hadde vakt allmenn oppmerksomhet på møtet. «Ja, for et møte!»

Jeg skjønnte ennå ikke hvor mye han hadde oppfattet, eller om Alice hadde tolket alt jeg hadde sagt. Den spenningen denne uvissheten skapte, forsvant imidlertid da Barbara Simmons like etterpå kom tilbake til stuen.

«Tom snakket akkurat om møtet på skolen forrige uke,» sa Jim til Barbara og tolket samtidig. «Jeg er ikke helt sikker på hva han sa.» Jim tittet på meg og smilte som om han ville si: «Vi er vant til at det oppstår problemer når vi skal forsøke å forstå hva hørende sier.» Akkurat da kom Lynn og Diane løpende; de pekte og gestikulerte til hverandre på sitt eget private språk. Mike vendte tilbake, la en vedkubbe på peisen, trakk fram en stol og satte seg.

«Jeg synes virkelig at det Jim sa på skolemøtet, var flott,» gjentok jeg og så på Barbara, som hadde begynt å bevege hendene. «Jeg var like forbauset som alle andre over at du som døv brukte tegnspråk enda du snakket så godt.» Barbara oversatte ordene med fingrene; hun gjorde vekselvis store, sirkelende bevegelser og tegnet innviklede små mønster.

Jeg kjente meg roligere etter hvert. Jeg vendte meg bort fra Barbara og snakket direkte til Jim, enda jeg visste at han ikke ville forstå ordene mine før Barbara hadde oversatt dem med hendene. Det tok henne bare noen sekunder. Ansiktet til Jim lyste opp i et bredt smil. «Takk. Jeg kunne ganske enkelt ikke la alt det de andre foreldrene sa om tegnspråk og døvhet, stå uimotsagt. De hadde overhodet ikke noe begrep om tegnspråk. Jeg er nok den første døve personen over femten år de i det hele tatt har møtt!» Mens

Jim talte, tegnet de grove hendene hans lett og ledig fine mønster så hans kone skulle forstå hva han sa. «Jeg beklager at jeg ikke med det samme oppfattet hva du sa. Det er vanskelig for meg å lese på leppene. Men med *tegn* blir ordene krystallklare.»

Jeg bet meg merke i måten han uttalte «tegn» på. Det var som om *tegn* for ham var det samme som ord eller lyd. Å se en døv person *snakke* og bruke tegnspråk samtidig gjorde det på et vis klart for oss hvilke alternativ vi ikke hadde tenkt på. For første gang så vi hvor viktige *tegnene* var for mennesker som Jim og Alice. Det var ganske enkelt et annet språk.

«Jeg kan tenke meg at dere er blitt fortalt at Lynn kommer til å forstå alt som blir sagt til henne.» Jim ristet bedrøvet på hodet. «Så lett er det ikke. Både Alice og jeg lærte å snakke før vi ble døve. Når man en gang har hørt og snakket engelsk, er det mye lettere å lese på leppene og å snakke. For Lynn blir det vanskelig å lære seg den kunsten.»

«Lynn er faktisk veldig flink til å lese på leppene,» sa Louise. «Hun forstår mye av det vi sier til henne. Det er bare det at hun ikke kan snakke ennå; hun klarer ikke alltid å gjøre seg forstått.»

Jim og Alice flyttet blikket fra Louise til Barbaras hender. Det var som om Louise og jeg var utenforstående tilskuere. Barbara og Mike kunne med letthet kommunisere med Jim og Alice. Alle kunne tegnspråk, men når de ikke snakket, forstod vi ikke hva de uttrykte med hendene. Og vi kunne ikke selv gjøre oss forstått. Jeg hadde en eiendommelig følelse av at det var vi som ikke kunne «snakke». Vi var like «døve» for Jims og Alices språk som de var for vårt. I denne vesle gruppen var de åpenbart ikke mer funksjonshemmet enn Louise og meg når det gjaldt evnen til å kommunisere, kanskje til og med mindre. Jeg hadde alltid trodd at *døvheten* var handikappet. Var det i stedet de døves status som minoritet? Døve amerikanere dominert av et større samfunn?

«Datteren deres kommer til å klare seg godt,» sa Jim med stemmen og med tegn. «Dere er altfor opptatt av snakkingen hennes. Det som er viktig, er *kommunikasjonen*. Dere burde ikke bekymre dere for *hvordan* dere skal kommunisere. Hun kommer aldri til å få en god utdanning hvis hun må gjette seg til hvert ord læreren sier. Dere ser hvor vanskelig det er for oss. Det datteren deres virkelig trenger, er at *dere* lærer tegnspråk, slik at hun kan forstå hva dere sier.»

Jeg følte meg ille til mote, nesten som jeg måtte forsvare meg. Jeg ville skifte tema, få tid til å tenke, fordøye det jeg hadde sett og hørt. Jeg vendte meg mot Barbara og spurte om Diane og når hun og Mike hadde bestemt seg for å lære seg tegnspråk.

«Tegnspråket har ført til en stor forbedring for oss,» begynte Barbara. Så fortalte hun og Mike om erfaringene sine. Også de hadde var blitt anbefalt av eksperter å skaffe Diane et godt talespråklig miljø. De hadde undervist i munnavlesing og tale. Leksjoner og atter leksjoner. Deretter taletrening. Førskole. Da Diane var tre år, hadde de nesten ingen annen mulighet til å kommunisere enn ved å peke og tegne og ved hjelp av billedbøker.

«Jeg visste ikke hva jeg skulle gjøre,» sa Barbara, som hele tiden tolket så Jim og Alice skulle forstå. «Jeg snakket med flere lærere og pedagoger. 'Man kan aldri vite,' sa de. 'Vent til hun blir eldre, da kommer hun til å snakke.' Til slutt gikk jeg til presten i kirken vår. Han foreslo at jeg skulle snakke med presten i en annen protestantisk kirke i sentrum av Sacramento. Der er det en døveprest som kommer en gang om måneden og taler til de døve i menigheten ved hjelp av tegnspråk.

Neste søndag kjørte jeg dit. Jeg gikk fram til presten etter gudstjenesten og fortalte om Diane. 'Vi kan ikke kommunisere i det hele tatt,' sa jeg. 'Vel,' sa han, 'jeg vet ikke noe om undervisning av døve barn, men vi har noen døve her, og de har ingen problemer med å kommunisere. Jeg skal presentere dere for dem.' Det var da jeg møtte Alice.»

Hun avsluttet den siste setningen med å stave «Alice» med fingrene. Alice brøt ut i latter fordi hun husket da Jim og hun møtte Simmons for første gang. De snakket om hvordan Jim og Alice hadde begynt å lære Mike og Barbara tegnspråk.

«Vil dere ha kaffe eller te?» Barbara reiste seg og begynte å gå mot kjøkkenet. Louise og Alice tilbød seg å hjelpe til, og de trakk seg tilbake alle tre.

Mike Simmons hadde stort sett vært taus under samtalen. Nå så han på veggklokken, og da Diane og Lynn kom løpende gjennom rommet, fanget han blikket til Diane. Hun stanset og så oppmerksomt på hendene og ansiktet hans.

Nea begynner på skolen

Av *Ulla-Bell Thorin*

Fra *Döva i litteraturen. Att växa som döv*, SIH Läromedel, Örebro 1995

Til norsk ved Nikolai Nelvik

Neas første møte med skolen var en blandet opplevelse. Hun så en toetasjes, teglsteinsrød vinkelbygning. I midten ruvet enda en bygning med irrgrønt kobbertak.

Nea fikk kvelningsfølelser; hun følte seg ensom og visste ikke hva hun skulle gjøre der. Hun så barn som hadde foreldre med seg, og foran dem en gruppe større barn. De søkte liksom støtte hos hverandre. Nea gikk med usikre skritt bakerst med den vesle vesken i hånden. Hun så seg omkring. De gikk gjennom døren. Nea gikk helt bakerst. I vinduet til venstre så hun en mannsperson som kikket på henne.

Hun måtte samle alle krefter for å åpne den tunge ytterdøren. Det første Nea så da hun kom inn i den store hallen, var nye barn som stod i lange rekker sammen med en lærerinne. Noen gråt. Nea ble forskrekket over at lærerinnen skjelte på barna. Nea var redd. Hennes første møte med en ny skole var synet av et lite barn som får skjenn av lærerinnen. Så fikk lærerinnen øye på Nea, som stod usikker ved døren.

– Hvem er du? Kommer du alene?

Lærerinnen snakket tydelig og gjorde tegn med pekefingeren.

Nea nikket – hun kom alene, og hun hette Nea.

– Har du vært hos rektor?

– ???

Da pekte lærerinnen irritert i motsatt retning og puffet Nea ublidt oppover trappen.

Nea fikk det ene sjokket etter det andre den dagen, den grusomme dagen som hun helst ville glemme.

Hjertet hennes banket hardt. Øresuset begynte å bli plagsomt. Hun banket nervøst på døren til rektors kontor.

– Det var han som kikket på meg fra vinduet, tenkte Nea. Han så morsk ut.

Rektor stod oppreist, rett i ryggen og nesten to meter høy. Han hadde brun dress og en stakk i hånden.

Nea stirret på ham. Han så ikke snill ut, men Nea neiet blygt for ham. Hun kunne føle en utstråling som ikke lovet godt.

– Hva heter du?

– Nea.

– Mer ...?

– ???

– Hvor gammel er du?

- Sju år.
- Kan du høre?
- Vet ikke.

Men så bestemte hun seg for å svare nei.

- Nei! sa hun, klart og tydelig.

Rektor skrev noe på et ark, holdt deretter arket foran munnen og begynte å snakke. Nea ble sint og redd. Akkurat som mamma, tenkte hun. Nea så det morske uttrykket hans og visste ikke hva hun skulle gjøre. Hun hørte ikke noe av det han sa, men hun kunne se på halsen hans at han snakket.

Nea hadde bare hørt den lyse, skjærende kvinnestemmen. Hun hadde aldri hørt en mannsstemme, en bass-stemme. Det var bare en eneste en som snakket inn i øret hennes, og det var mamma. Redselen og hatet begynte å vokse i Nea. Hun avskydde denne mannen i brun dress.

Så slo rektor plutselig Nea på skulderen med stokken. Hun reagerte voldsomt på at han slo henne på denne måten. Hun var forskrekket og så på ham med de svarte øynene sine.

- Hva jeg har gjort? Hvorfor slår du meg? ropte Nea.

Enda en gang slo rektor henne med stokken og pekte på døren.

Det var hennes første møte med rektor og alt det vonde han stod for. Han ville aldri ha gjort dette mot henne hvis hun hadde hatt en voksen slektning med seg. Fordi hun var alene og uten vitner, kunne rektor gjøre akkurat som han ville.

Nea var forvirret og lei seg. Da hun gikk ut, kom den kvelende angsten over henne igjen. Nå var det tomt i den store hallen der barna hadde stått oppstilt. Hun husket at noen gråt. Hvorfor? Hun gikk sakte nedover trappen og prøvde å finne ut hvor hun skulle gå. Hun gikk først til et rom der det bare var gutter. De fikk øye på henne da hun kom, og de skyssset henne ut og sa på tegnspråk: «Her er guttene, jentene oppe.» Hun skjønnte ingen ting. En annen lærerinne dukket plutselig opp, tok henne hardt i hånden og halte henne med seg opp trappen. Nea gikk med tunge skritt, forvirret og ulykkelig igjen. Da møtte hun den samme lærerinnen som hun hadde møtt før hun gikk til rektor for å skrive seg inn. Hun tok Neas veske og satte den i materialrommet før de gikk videre innover den lange korridoren bort til soverommet. Lærerinnen gav henne straks ordre om å kle seg naken. Nea ble betraktet nedenfra og opp, foran og bak. Lærerinnen stod med korslagte armer og nikket.

- Bra! sa hun på tegnspråk.

Så måtte Nea ta på seg skoleklærne, skittengrå flanellsunderbukser og liv, brun ullkjole og svarte, strikkede ullstrømper som hun måtte rulle ned til knærne, og brune snøresko. Hun var med ett som forvandlet med disse klærne. Hun så ut som en uttørket, vissen blomst. Etterpå måtte hun bli med lærerinnen ned. I forbifarten så hun at den røde vesken hennes ikke stod i materialrommet lenger. Det var ingen ting som minte henne om Bellehøyden. Alt var mørkt, grått og trist. Veggene var grå, gulvbelegget i korridoren var grått. De gikk på nytt ned den grå steintrappen og gjennom hallen, og da de igjen nærmet seg døren inn til rektor, utbrøt Nea:

– Nei, ikke slå meg.

Lærerinnen så strengt på henne.

– Hysj! sa lærerinnen forskremt på tegnspråk.

Nea begynte å gråte av lettelse da hun oppdaget at de gikk forbi rektors dør og bort til den neste. Det var spisesalen. Et hav av elever – alle snudde seg mot Nea. Hun ble vist bort til en plass. Noen hender viftet ivrig mot henne. Gjennom tårene så hun hvem de tilhørte.

Å, det var venner som hadde gått på førskolen hos Nanna og sluttet før henne. Det følte uendelig mye bedre og lettere nå da hun så noen hun kjente fra før. Hun fikk mat. Lærerinnen bad henne spise fort fordi de andre var ferdige allerede.

Nea var taus. Hun begynte å spise. Samtidig kikket hun seg rundt og så nye og gamle venner. De fleste var kledd som Nea. Senere fant hun ut at de elevene som hadde sine egne klær, ennå hadde med seg foreldre som ville snakke med rektor. Men neste dag, da det ikke var noen foreldre igjen lenger, måtte også de gå med skolens klær.

Nea fikk virkelig lære seg en lekse den dagen, brutalt og hardt. Det var en hjerteløs verden hun møtte. Det var ikke som mamma Enids og pappa Jonatans fryktsomme vesen, likegyldighet og innestengte kjærlighet, men en slags undertrykkende råhet som gjennomsyret hele atmosfæren. Stemningen på skolen virket kvelende og nedbrytende på de døve barna. Og det var de voksne *hørendes* verk, de dyktige og beregnende som kunne bryte ned barnas tillit og fortrolighet.

Da barna var ferdige med å spise, måtte de reise seg og be bordbønn. Lærerinnen dunket med en trestokk. Det var tegn på at alle skulle reise seg. En elev måtte stå på en krakk og lese bordbønnen så alle lettere kunne se og lese på munnen. Etterpå var det oppstilling og utmarsj: De minste barna skulle gå først fordi bordet deres stod nærmest døren, deretter guttene fra neste bord, så jentene på den andre siden bak bordet til småjentene, neste bord med gutter, deretter de store jentene lengst borte og de største guttene til slutt. Alltid jentene først, så guttene i tur og orden etter klassetrinn. Det ble en lang rekke som snodde seg gjennom hallen og deretter delte seg opp – jentene opp trappen til jenteavdelingen, guttene til høyre til gutteavdelingen, så jentene igjen opp trappen og de store guttene til slutt inn til seg selv.

Prosedyren var den samme ved alle kveldsmåltider, men om dagen gikk rekken fra spisesalen, ut på skolegården og til klasserommene.

I spisesalen var det seks lange bord, tre og tre rett overfor hverandre. I midten var det en lang, åpen gang der lærerinnen hadde oversikt over jentene til venstre og guttene til høyre.

Nea fulgte etter vennene sine opp til jenteavdelingen. Nå skjønte hun at det var forskjell på gutter og jenter, og at gutteavdelingen var i første etasje og jenteavdelingen i andre. I korridoren var det vaskestell, fire og fire langs den ene veggen. Mellom de fire vaskestellene stod det fire skap, og over dem var det åtte knaggerekker til klær og håndklær – to knagger over hvert skap. I skapet var det underklær og sko om natten, om dagen nattøy og tøfler.

Nea regnet etter hvor mange vaskestell og skap det var langs veggen i korridoren. Langs den ene veggen fra venstre var det først fire skap, en dør inn til sovesalen, fire vaskestell, fire skap, fire vaskestell, fire skap og så fire vaskestell igjen, en dør til en annen sovesal og lengst bort fire skap på den andre siden av veggen. Tolv vaskestell til 60–70 jenter. Ikke flere skap! Lengst borte til høyre var det to toaletter og en eneste dusj.

Litteratur

- ... *blir godt inni oss!* (1997). Døves Forlag AS
- Bergum, Eivor (1983): *Den store forandringa*, s. 23–26. I *Natt og dag*: Antologi med 18 forfattere
- Chuck Baird. 35 plates (1993). Dawn Sign Press, San Diego
- Dahl, Tor Edvin (1997): *Rytterne*. Gyldendal Tiden
- Döva i litteraturen. At växa som döv* (1995). SIH Läromedel, Örebro
- Döva i litteraturen. Fyra noveller* (1995). SIH Läromedel, Örebro
- Engberg-Pedersen, E.: *Lærebog i tegnsprogsgrammatik* (1991). Døves Center for Total Kommunikasjon, København
- Falsen, Lise og Lindeberg, Tove Bjørner (2000): *Hørselshemmede i norsk litteratur*. Semesteroppgave ved ISP TS1 – 10 vekttall
- Fjørtoft, Arve (1944): *Ikke som andre*. Smiths forlag
- Grimstad, Arne Ola (1993): *Elias – gutten med øynene*. Gyldendal Norsk Forlag
- Henriksen, Eva (1996): *Ronny og jeg gjennom kjærlighet og sorg*. Døves Forlag AS
- Hvenekilde, Anne (1979): *Eventyr fra 17 land*. Cappelen forlag
- Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet: *Veiledning for Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen (L97)*. Norsk for døve
- Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen*
- Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen. Norsk, engelsk og drama og rytmikk for døve*
- Lønn, Øystein (1971): *Arkeologene*. Gyldendal Norsk Forlag
- Martinsen, H., Nordeng, H. og von Tetzchner, S. (1990): *Tegnspråk – sosial betydning, utvikling og pedagogisk bruk*. Universitetsforlaget
- Nergård, Mette E. (1991): *Salomos forgård*. Gyldendal Norsk Forlag
- Opplæringslova med forskrifter. Forarbeid og kommentar. 1999
- Sampa, Carol M. Ph.D.: *Prosjekt CRISS. Lær å lære*. Stiftelsen Dysleksiforskning, Stavanger
- Sander, Thorbjørn Johan (1993): *Døveorganisasjonen i kamp gjennom 75 år*
- Sundvor, Pål (1968): *Paradisporten*. Gyldendal Norsk Forlag
- Svartholm, Kristina (1990): *Døves to språk. Språklære for døve*. Til norsk ved Anders Mehlum, Høgskolen i Sør-Trøndelag, Avd. for lærerutdanning
- Terum, Ingrid (1995): *Metodehefte i bildeanalyse og bildekommunikasjon*. Høgskolen i Bergen

Ulf Levihn (1998): *Variasjon i språkundervisning – en idébok*. NKI Forlaget

Wassmo, Herbjørg (1981): *Huset med den blinde glassveranda*. Gyldendal Norsk Forlag

Video:

Hesten frå Hogget, Tarjei Vesaas. Ål folkehøyskole og kurscenter for døve, Ål. 1991

Rytmen 10. klasse; Møller kompetansesenter, 2000

Svenska fraser, del 1, 2 og 3. SIH Läromedel, Örebro. 1996

